

Sportief Zaanstad in scenario's

Een analyse van het huidige beleid en richtingen voor de toekomst

in opdracht van de Gemeente Zaanstad, afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling

**Drs. Jacco van Sterkenburg
Dr. Mark van den Heuvel**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, juli 2006

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en werkwijze	5
2.	De vraagkant van de sport: sportdeelname	9
2.1	Niveau van sportdeelname in Zaanstad en de rest van Nederland	9
2.2	Landelijke en lokale trends in sportdeelname	11
2.3	Sportdeelname Zaanstad naar kenmerken bevolking en wijk	14
2.4	Gezondheid en beweggedrag	15
2.5	Conclusies	16
3.	Het sportaanbod	19
3.1	Huidig aanbod	19
3.1.1	Kwantiteit	19
3.1.2	Kwaliteit	20
3.1.3	Sportverenigingen	20
3.1.4	Commercieel sportaanbod	22
3.1.5	Ongeorganiseerd sportaanbod voor jongeren: J.A.P.'s	23
3.1.6	Aanbod breedtesportactiviteiten en BOS-impuls	24
3.1.7	Sportaanbod Straathoekwerk	24
3.1.8	Topsport	25
3.1.9	Evenementen	25
3.2	Ruimtegebruik	25
3.3	Conclusies	28
4.	Afstemming vraag en aanbod	31
4.1	Vraag-aanbod analyse sportaccommodaties	31
4.2	Tevredenheid sportvoorzieningen	31
4.3	Positie sportverenigingen	33
4.4	Commercieel sporten	33
4.5	Ongeorganiseerd sporten	34
4.6	Buurt-Onderwijs-Sport	35
4.7	Afstemming vraag en aanbod: conclusies op hoofdlijnen	35
5.	Sportieve scenario's voor Zaanstad.	39
	Literatuur	57
	Bijlage 1: Tabellen	59

1. Inleiding en werkwijze

In vervolg op de *Kadernotitie Richtingen in de sport* uit 2003 ligt er voor de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling van de dienst Wijken van de gemeente Zaanstad een bestuursopdracht op het terrein van sport en bewegen. Deze bestuursopdracht geeft opdracht om de kwaliteit van sportaccommodaties te inventariseren, een studie naar herontwikkeling van sportcomplexen uit te voeren en aanknopingspunten voor de toekomst van de sport op de middellange termijn te formuleren.

Het voorliggende rapport heeft betrekking op het laatste onderdeel: de toekomst van de sport in Zaanstad. Voor een deel bieden bestaande notities en rapporten aanknopingspunten voor het uitzetten van lijnen voor de toekomst, deels heeft men behoefte aan een actualisering en verdere doordenking van bestaande gegevens en inzichten en aan een leidraad voor het formuleren van een beleidsvisie. Algemeen gesproken gaat het hierbij om het formuleren van toekomstig beleid ten aanzien van onder andere sportaccommodaties, de georganiseerde sport, de ongebonden sport en om het ontwikkelen van een visie hierop.

Aan het W.J.H. Mulier Instituut is gevraagd om door middel van een scenariostudie de basis te verschaffen voor de ontwikkeling van een toekomstvisie en een toekomstbeeld voor de sport in Zaanstad.

Werkwijze

Het ontwikkelen van scenario's is een veelgebruikte manier om gestructureerd over mogelijke toekomst na te denken. Een scenariostudie schetst dus niet één toekomst maar meerdere.

Voordelen van het toepassen van scenario's zijn:

- Het bieden van de mogelijkheid om creatief, reflexief en buiten de gebaande paden om, na te denken over de toekomst.
- Het laten zien welke mogelijke toekomst er zijn, op basis van huidige trends.
- Het laten zien wat de effecten zijn van verschillende beleidsstrategieën.

Er zijn diverse manieren om scenario's te ontwikkelen. Zo kunnen utopieën worden geschetst die geen werkelijkheid zullen worden maar waarvan de denkrichtingen toch aanknopingspunten vormen voor beleidsontwikkeling. Een andere manier is om dichterbij de werkelijkheid te blijven door huidige trends verder te doordenken en na te gaan wat de effecten zijn van diverse vormen van beleid.

Deze laatste werkwijze is toegepast in deze studie. In overleg tussen het Mulier Instituut en de opdrachtgever is gekozen om vier scenario's uit te werken. De selectie van de scenario's sluit aan bij de actuele discussie binnen het sportbeleid over het inzetten van sport om maatschappelijke doelstellingen te bereiken¹. Concreet gaat het hierbij om het inzetten van sport om doelstellingen op het terrein van sociale binding en/of gezondheid te realiseren. Ook Zaanstad zal in de komende jaren er niet aan ontkomen om zich in dit opzicht te positioneren.

¹ Zie bijvoorbeeld de recente nota *Tijd voor sport. Bewegen, meedoen en presteren*, Ministerie van VWS (2005).

De scenario-ontwikkeling is in twee stappen verlopen:

1. De basisanalyse: verzamelen van facts & figures

Het verzamelen van feitelijke gegevens over de gemeente Zaanstad in brede zin (waaronder de sport) vormt de basis van de scenario-ontwikkeling. Hierbij gaat het om gegevens over bevolkingssamenstelling, -prognoses, sociaal-economische gegevens, stedelijke planning, sportaccommodaties, sportorganisatie (verenigingen, verenigingsondersteuning, projecten enz.) en ook over algemene landelijke trends op het terrein van sport en vrijetijd. Waar mogelijk zijn gegevens over Zaanstad vergeleken met landelijke trends.

2. Scenario-ontwikkeling. 'The best way to predict the future is to invent it'

Mede op basis van stap 1 is een viertal scenario's ontwikkeld. Het eerste scenario is een behoudend scenario, de andere drie scenario's zijn investeringsscenario's die investeren in respectievelijk sport en sociale binding, sport en gezondheid en topsport. Ieder scenario begint met een algemene karakteristiek en vervolgens zijn voor ieder scenario bouwstenen uitgewerkt. Deze bouwstenen hebben betrekking op de wezenlijke elementen van het sportbeleid zoals verenigingen, accommodaties, sportstimulering, verenigingsondersteuning.

De scenario's zijn uitgewerkt aan de hand van de gegevens uit stap 1 en daarnaast is gebruik gemaakt van andere (scenario) studies. Verder zijn de scenario's in conceptvorm besproken met de opdrachtgever waarna aanpassingen volgden.

Het resultaat is een rapport waarin in het eerste deel, de basisanalyse, de sportontwikkeling en het sportbeleid in Zaanstad zijn beschreven en geanalyseerd. De basisanalyse biedt een helder overzicht van de stand van zaken met betrekking tot de sport in Zaanstad. In het tweede deel staan de scenario's centraal met afsluitend een samenvattend overzicht van de belangrijkste elementen van ieder scenario.

Deel 1

De basisanalyse

2. De vraagkant van de sport: sportdeelname

In dit hoofdstuk wordt de sportbehoefte in Zaanstad beschreven. Allereerst worden deelnamecijfers van Zaanstad afgezet tegenover het landelijk gemiddelde, erna geeft paragraaf 2.2 de landelijke en lokale *trends* in sportbeoefening weer. Paragraaf 2.3 zet de sportdeelname af tegen de kenmerken van de bevolking (o.a. kenmerken wijken) en in paragraaf 2.4 wordt iets gezegd over de gezondheid en het beweeggedrag van Zaankanters. Het hoofdstuk sluit af met een korte concluderende paragraaf.

2.1 Niveau van sportdeelname in Zaanstad en de rest van Nederland

Sportdeelname

Zaanstad kent een hoog percentage sportdeelname in vergelijking met andere gemeenten in Nederland (tabel 2-1). De data zijn afkomstig van het POLS (Permanent Onderzoek Leefsituatie)-onderzoek van CBS. Daarin wordt gevraagd naar sportbeoefening van minimaal eenmaal per week (18+). In Zaanstad geeft 56,3% van de bevolking aan minimaal eenmaal per week te sporten. Het landelijk gemiddelde ligt op 52,4%.

Tabel 2-1 Sportdeelnamepercentages in diverse Nederlandse gemeenten

Sportbeoefening	% (POLS)
Rotterdam	39,9
Dordrecht	40,5
Emmen	40,7
Ede	42,0
Amsterdam	44,9
Apeldoorn	44,9
Almere	46,3
Arnhem	46,5
Enschede	47,3
's-Gravenhage	47,7
Maasticht	49,2
Eindhoven	49,7
Zwolle	50,4
Haarlem	50,8
Breda	50,8
Tilburg	50,8
Groningen	51,4
's-Hertogenbosch	51,5
Zoetermeer	53,6
Utrecht	54,2
Amersfoort	54,3
Leiden	55,2
Zaanstad	56,3
Haarlemmermeer	56,3
Nijmegen	58,3
Nederland	52,4

Bron: www.zaanstad.nl

Ook gegevens van Rozendal et al. (2002) lijken aan te tonen dat in Zaanstad meer dan gemiddeld wordt gesport. Rozendal et al. hebben landelijke en gemeentelijke deelnamepercentages tegen elkaar afgezet voor de zes grootste sporten die in Zaanstad in buitensportparken kunnen worden beoefend. Met uitzondering van hockey kennen alle sporten meer deelnemers dan op basis van landelijke cijfers mag worden verwacht. Voetbal en tennis wijken marginaal af, atletiek wat ruimer. Volgens Rozendal et al. kan dit komen door het feit dat Zaanstad beschikt over twee atletiekaccommodaties. Sporten, die in Zaanstad relatief populair zijn, zijn honk- en softbal en korfbal. Tegenvallende resultaten voor hockey zijn waarschijnlijk te verklaren doordat Zaanstad slechts één hockeyvereniging telt, die bovendien net buiten de gemeentegrens is gelegen.

Populaire sporten

De populairste sporten in Zaanstad zijn volgens de *Zaanpeiling 2004* fietsen/wielrennen (25%), wandelen (19%), fitness (14%) en zwemmen (11%)². Deze top 4 komt overeen met de landelijke top 4 in 2002, maar landelijk staan ze in andere volgorde: 1) fitness, 2) zwemmen, 3) wandelen, 4) fietsen/wielrennen³. Zie bijlage 1 voor tabellen voor Zaanstad en Nederland.

Verband waarin wordt gesport

Ongeorganiseerd sporten is in Zaanstad de vorm van sportbeoefening die het meest voorkomt (tabel 2.2). Ook blijkt een aanzienlijk percentage van de bevolking in verenigingsverband te sporten. Landelijk is de ongeorganiseerde sport eveneens het grootst, gevolgd door de verenigingssport. Volgens Hoyng et al. (2003) sport maar liefst 52% van de Nederlanders in ongeorganiseerd verband en 26% in verenigingsverband. Volgens cijfers van het SCP sport in 2003 36% van de Nederlanders in verenigingsverband (Breedveld & Tiessen, 2006). Hoewel de landelijke percentages - wegens verschillende meetmethoden - niet vergelijkbaar zijn met die van Zaanstad, lijkt het er wel op dat Zaanstad een relatief groot aantal verenigingssporters kent met 39% van de Zaankanters die in 2004 aangeeft de eerste sport als lid van een vereniging te beoefenen. Verder blijkt uit onderstaande tabel dat bijna één op de tien Zaankanters de eerste sport beoefent in commercieel verband⁴.

Tabel 2-2 In welk verband wordt er gesport in Zaanstad?

	Eerste sport	Tweede sport	Derde sport
Als lid van een sportvereniging	39%	14%	13%
Georganiseerd in de buurt	3%	2%	2%
Georganiseerd door het onderwijs	1%	1%	0%
Commerciële sportaanbieder	9%	8%	6%
Via het werk	4%	4%	2%

² Sportbeoefening wordt in de *Zaanpeiling 2004* breed opgevat: ook wandelen, fietsen en denksporten worden beschouwd als sportbeoefening.

³ In aanmerking moet worden genomen dat de Zaanpeiling uitgaat van de bevolking van 18 en ouder en de landelijke peiling van een bevolking 6 jaar en ouder.

⁴ Waarschijnlijk ligt het percentage Zaankanters dat sport bij een commerciële aanbieder hoger dan dit percentage. Als in dezelfde Zaanpeiling wordt gevraagd aan respondenten *waar* zij sporten, geeft 15% aan de eerste sport te beoefenen bij een commerciële sportaanbieder. Ditzelfde percentage vinden we terug bij Hoyng et al. (2003), die aangeven dat 15% van de Nederlanders sporten in commercieel verband.

In een ander georganiseerd verband	6%	7%	5%
Ongeorganiseerd	43%	67%	73%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

Als ingezoomd wordt op het sporten in verenigingsverband, blijkt dat – hoewel Zaanstad een aanzienlijk percentage sporters in verenigingsverband telt – het verloop onder 14-18 jarigen bij voetbalverenigingen groot is. Hierdoor is het moeilijk voor deze verenigingen om de seniorenafdeling van voldoende aanwas te blijven voorzien (Gemeente Zaanstad, 2003). Uit *Omnibusonderzoek* uit 1999 bleek bovendien dat de verenigingssporter in Zaanstad relatief oud is: 38% is 45 jaar of ouder. Hiertegenover staat dat in 2003 en 2004 een behoefte bestond bij voornamelijk allochtone jeugdigen uit minder daadkrachtige gezinnen om lid te kunnen worden van een sportvereniging (Wijkanalyse BOS-aanvraag). Dit biedt kansen voor de sportvereniging om nieuwe leden te werven.

Als de commerciële sportbeoefening nader wordt beschouwd, blijkt dat vrouwen iets vaker dan mannen aangeven in commercieel verband te sporten en allochtonen iets vaker dan autochtonen. Gelet op verschillen tussen wijken blijkt vooral in de wijken Rosmolenwijk, Zaandam Zuid en Oude Haven in commercieel verband te worden gesport (15%). In de wijken Pelders- en Hoornseveld, Oude Haven, Kogerveldwijk en Assendelft-Zuid is behoefte aan (meer) commercieel aanbod (Zaanpeiling, 2004).

2.2 Landelijke en lokale trends in sportdeelname

Daar waar in de vorige paragraaf de cijfers op het gebied van sport en bewegen van Zaanstad besproken zijn, en waar mogelijk ook afgezet zijn tegen landelijke cijfers, zullen in deze paragraaf *trends en ontwikkelingen* in het lokale en landelijke sport- en beweeggedrag weergegeven worden.

Sportdeelname

Het sportdeelnamepercentage in Zaanstad is tussen 1999 en 2004 gestegen van 62% in 1999 tot 67% in 2004. De stijging geldt voor alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van de groepen 25-34 en 35-44 jaar, waar sportdeelname is gedaald met 4%. Maar deze laatstgenoemde groepen kennen nog steeds een relatief hoog sportdeelnamepercentage in vergelijking met de andere leeftijdsgroepen.

Tabel 2-3 Sportdeelname Zaanstad naar leeftijd, 1999, 2002 en 2004

Leeftijd	Totaal		
	1999	2002	2004
18-24	72%	71%	73%
25-34	78%	69%	74%
35-44	74%	66%	70%
45-54	65%	61%	70%
55-64	55%	57%	64%
65-74	31%	36%	54%
75+	20%	26%	29%
Totaal	62%	59%	67%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

De stijging in de algemene sportdeelname in Zaanstad is in overeenstemming met de landelijke trend. Nadat in de tweede helft van de jaren 90 de groei in sportdeelname in Nederland afvlakte, wijzen de cijfers voor de recentste periode op een stijging van de sportdeelname (Breedveld & Tiessen, 2006). In Zaanstad is vooral de groeiende sportdeelname in de leeftijdsgroep 65-74 jaar opvallend, van 31% in 1999 naar 54% in 2004. Geconstateerd kan worden dat Zaanstad een sterk groeiende groep sportende ouderen heeft. Gelet op de bevolkingsprognoses (zie tabel 3 in bijlage 1) zal die stijgende lijn in de toekomst waarschijnlijk worden doorgetrokken. Dit is in overeenstemming met landelijke cijfers van het OBiN (Ongevallen en Beweging in Nederland), die ook een groeiende sportdeelname laten zien onder ouderen tussen 2000 en 2004 (in: Breedveld & Tiessen, 2006)⁵.

Trends in populariteit van sporten

Trendmatige gegevens over de populariteit per sporttak voor Zaanstad zijn beschikbaar voor de jaren 1999, 2002 en 2004. Onderstaande tabel laat zien dat de rangorde van meest beoefende sporten in Zaanstad de afgelopen vijf jaar vrij stabiel is gebleven. Sommige sporten laten een continu (licht) stijgende lijn zien in populariteit, zoals fitness en zwemmen. Andere sporten laten een (licht) dalende lijn zien. Het meest opvallend is in dit verband aerobics, dat tussen 1999 en 2002 sterk in populariteit daalde om erna te stabiliseren.

Tabel 2-4 Populairste sporten Zaanstad 1999, 2002 en 2004

Sport	1999	2002	2004
Fietsen/wielrennen	24%	21%	25%
Wandelen	16%	19%	19%
Fitness	11%	13%	14%
Zwemmen	9%	10%	11%
Trimmen/joggen/hardlopen	8%	7%	10%
Tennis	8%	6%	8%
Veldvoetbal	4%	4%	5%
Aerobics	6%	3%	3%
Skeelers/skaten	4%	3%	3%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

⁵ Niet alle statistieken zijn hierin overigens eenduidig. Cijfers van het AVO-onderzoek van het SCP laten geen stijgende sportdeelnamecijfers zien voor de oudste groep (Breedveld & Tiessen 2006).

Als landelijke trendcijfers nader beschouwd worden, blijkt dat de groeiende populariteit van fitness en wandelen in Zaanstad overeen komt met een landelijke trend (Van Bottenburg et al., 2005). Buitensporten, die volgens verschillende onderzoeken landelijk (ook) lijken te groeien, zijn golf, hockey, atletiek, paardrijden, joggen en skateboarden (Van Goolen, 2006; Van Bottenburg et al., 2005; Breedveld & Tiessen, 2006). Afgaand op de landelijke trend, moet ook Zaanstad rekening houden met een latente en groeiende behoefte aan beoefening van deze sporten.

Ook veldvoetbal, zaalvoetbal en tennis lijken op landelijk niveau weer in de lift te zitten. Deze landelijke ontwikkeling zien we terug in de statistiek voor Zaanstad op de vorige bladzijde: tussen 2002 en 2004 is de populariteit van veldvoetbal en tennis in Zaanstad weer licht gestegen. Ten aanzien van binnensporten blijkt uit de verschillende onderzoeken dat volleybal het moeilijk heeft, met name in verenigingsverband, en laten gymnastiek en squash geen groeicijfers zien (Breedveld & Tiessen, 2006; Roques & Van den Heuvel, 2005) Volgens Roques & Van den Heuvel (2005) lijken vecht- en verdedigingssporten erg in trek bij (jonge) allochtonen.

Trends in het verband waarin wordt gesport

Gelet op het organisatorisch verband van sportdeelname kan worden geconstateerd dat de totale sportende bevolking in Nederland uitwaaiert over een steeds groter palet van aanbiedende organisaties. Een opvallende ontwikkeling in dit verband is de groei van het aantal fitnesscentra: van 300 in 1980 tot 2000 in 2005 (Van Bottenburg, 2005). Landelijke cijfers ten aanzien van verenigingslidmaatschap van sportverenigingen laten zien dat die gestaag daalde tussen 1983 en 1999 (Breedveld, 2003), maar dat die daling gedurende de laatste jaren tot stilstand is gekomen (tabel 2-6). Dit geldt ook voor de daling van het aantal sporters dat deelneemt aan competities en trainingen (tabel 2-7).

Tabel 2-5 Lidmaatschap van sportverenigingen landelijk, 1991-2003, bevolking 6-79 jr, in %

Lidmaatschap sportvereniging	1991	1995	1999	2003
Bevolking	37	36	34	36

Bron: Breedveld & Tiessen (2006)

Tabel 2-6 Aantal sporters (in %) dat lid is van een sportvereniging en deelneemt aan competitie, landelijk

	1995	1999	2003
Lid sportvereniging	54	52	53
Competitie/training	43	38	41

Bron: VWS (2005); SCP (2003)

Voor Zaanstad zijn alleen trendgegevens over lidmaatschapscijfers bij sportverenigingen beschikbaar voor de jaren 1999 en 2002. Daaruit blijkt dat het percentage verenigingslidmaatschap in 1999 ligt op 32% en in 2002 op 31%. Deze gemeentelijke percentages zijn wegens verschillende meetmethoden niet zonder meer te vergelijken met de landelijke percentages. Ook zijn zij moeilijk vergelijkbaar met recentere gemeentelijke

percentages. Zo bedroeg het percentage Zaankanters dat in 2004 aangaf de eerste sport in verenigingsverband te beoefenen 39% (zie ook tabel 2.2). Ondanks slechte vergelijkbaarheid met de cijfers uit 2002 en 1999, lijkt het te duiden op een stijgend percentage Zaankanters dat lid is bij een sportvereniging. Cijfers over 2006 zouden hierover meer duidelijkheid kunnen geven.

2.3 Sportdeelname Zaanstad naar kenmerken bevolking en wijk

In deze paragraaf wordt gekeken in welke mate sportbeoefening in Zaanstad samenhangt met factoren als leeftijd, inkomen en etniciteit. Aan de hand daarvan zijn soms ook verschillen te verklaren wat sport- en beweeggedrag betreft tussen de diverse wijken in Zaanstad

Inkomen

De wijken Saendelft (=Assendelft-Noord), Krommenie West, Oude Haven en Nieuw West kennen de hoogste sportparticipatie in Zaanstad, terwijl Poelenburg, Rosmolenwijk en Zaandam Zuid de laagste sportparticipatie kennen (Zaanpeiling 2004). Laatstgenoemde wijken zijn ook de wijken die in Zaanstad als achterstandswijk getypeerd kunnen worden. Binnen deze wijken ligt het besteedbaar inkomen lager dan in de rest van Zaanstad (zie ook tabel 4 in bijlage 1). Ook uit landelijke gegevens is bekend dat mensen met hogere inkomens gemiddeld meer sporten.

Etniciteit

Niet alleen hangt sportbeoefening samen met inkomen, ook etnische achtergrond is van belang. Uit landelijke cijfers is bekend dat etnische minderheden over het algemeen minder sporten dan autochtonen. Vooral personen van Turkse en Marokkaanse komaf sporten relatief weinig (SCP, 2003). Volgens de Zaanpeiling 2004 is dit ook in Zaanstad het geval. Zaanstad bestaat voor ruim 15% uit niet-westerse allochtone inwoners en zij sporten gemiddeld iets minder dan de autochtone inwoners. Ook beoefenen zij hun eerste sport minder vaak in verenigingsverband en iets vaker in commercieel verband of via het werk (Zaanpeiling, 2004).

Hoewel er geen totaalcijfers over de etnische samenstelling per wijk beschikbaar zijn voor Zaanstad, zijn die er wel voor de leeftijdsgroep 4-18 (zie ook tabel 5 in bijlage 1). Daaruit blijkt dat met name Poelenburg relatief veel jeugdige niet-westerse allochtone inwoners kent, vooral van Turkse komaf. Het is ook één van de wijken die volgens de Zaanpeiling 2004 de laagste sportdeelname kent. In de andere genoemde wijken met lage sportdeelname (Zaandam Zuid en Rosmolenwijk) woont ook een relatief groot aantal jeugdige niet westerse allochtonen⁶. De lagere sportparticipatie van allochtone Zaankanters betekent onder andere dat zij in vergelijking met autochtone inwoners minder vaak lid zijn van een sportvereniging (Mulder & Plevier, 2004; Zaanpeiling, 2004). In Poelenburg, de wijk met het grootste aantal (jeugdige) allochtone inwoners in Zaanstad en de laagste sociale samenhang (zie ook tabel 6), wordt het minst vaak in verenigingsverband gesport. Slechts een kwart van de geïnterviewde Poelenburgers geeft in de Zaanpeiling 2004 aan de eerste sport in verenigingsverband te

⁶ Cijfers uit 2006 van de afdeling Statistiek en Onderzoek van de gemeente Zaanstad voor de bevolking van 4 tm 23 jaar tonen een soortgelijke bevolkingssamenstelling per wijk.

beoefenen. In Westzaan wordt daarentegen het meest frequent in verenigingsverband gesport; de helft van de respondenten geeft daar aan de eerste sport in verenigingsverband te beoefenen (Zaanpeiling 2004). Westzaan is de wijk met het minste aantal niet-westerse allochtonen in Zaanstad.

Leeftijd

Uitgaande van de ramingen zoals in 2005 bekend bij de gemeente Zaanstad groeit de bevolking in Zaanstad tussen 2005 en 2020 met 11.105 inwoners. De bevolking zal in zijn totaliteit toenemen met 7,9%. Waarneembare toename vindt plaats in de leeftijdscategorie 70-74 en in iets mindere mate in de leeftijdscategorie 65-69. Bevolkingsafname zal vooral plaatsvinden in de leeftijdscategorie 35-39 jaar. Omdat met name leeftijd een bepalende factor is voor sportdeelname (Rozendal et al. 2002) is het waarschijnlijk dat er een groeiende sportbehoefte zal ontstaan vanuit de leeftijdsgroep 65-74 jaar en 65-69 jaar en een (gering) dalende sportbehoefte van de leeftijdsgroep 35-39. In de andere leeftijdscategorieën zijn geen ingrijpende wijzigingen in sportdeelname te verwachten (zie tabel 3 in bijlage 1 voor de bevolkingsprognoses).

Als de prognoses *per wijk* bekeken worden zijn er over het algemeen geen erg grote verschuivingen te zien in bevolkingsaantallen⁷. Hoewel er geen cijfers over de prognoses per wijk per leeftijdscategorie voorhanden zijn, mag op grond van de gemeentelijke cijfers voor heel Zaanstad verwacht worden dat ook in de afzonderlijke wijken sprake zal zijn van een sterk groeiende sportbehoefte voor de leeftijdsgroep 65-74 jaar. Assendelft Noord neemt in de wijkprognoses een aparte positie in. Terwijl deze wijk in 2005 5.899 inwoners telt, wordt dat aantal in 2020 geraamd op 13.541, een stijging van meer dan 200 % (www.zaanstad.nl). De oorzaak is dat in Assendelft Noord een nieuwe wijk gebouwd wordt (Saendelft).

2.4 Gezondheid en beweggedrag

Daar waar in dit hoofdstuk tot nog toe de nadruk ligt op sportdeelname van Zaankanters, wordt in deze paragraaf kort de gezondheid en het beweggedrag van Zaankanters belicht. Van de volwassen inwoners van Zaanstad voldeed in 2001 37% aan de Nederlandse Norm Gezond bewegen (half uur per dag lichamenlijk inspannend bezig zijn) (Plevier, 2002). Dit percentage ligt iets hoger dan het percentage voor de regio Zaanstreek-Waterland als geheel (36%) De percentages voor Zaanstad en Zaanstreek-Waterland lijken iets hoger te liggen dan landelijke percentages in 2001. Volgens de GGD Zaanstreek Waterland is in 2001 landelijk 23% van de bevolking norm-actief, en wordt de overige 77% verdeeld in inactieven (34%) en semi-inactieven (43%)⁸ Wel zijn er in 2001 verschillen tussen de wijken in Zaanstad. Waar in

⁷ Een voorbehoud dient te worden gemaakt voor het centrum, waar het project Inverdan gestart is.

⁸ Deze landelijke cijfers wijken enigszins af van die van TNO (2005), die aangeven dat in 2001 ruim 43% van de Nederlandse bevolking voldeed aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Het verschil wordt mogelijk veroorzaakt doordat de definities van de NNGB zijn aangepast in de loop der jaren en daarmee ook de percentages uit voorgaande jaren. Nader statistisch onderzoek zou meer duidelijkheid kunnen geven over de significantie van verschillen tussen landelijke percentages en percentages voor Zaanstad. Bij vergelijking is het vooral interessant om de (nog te verschijnen) percentages voor 2006 te gebruiken.

Zaandam Zuid 40% voldoende lichamelijk actief is in 2001, is dat in Rosmolenwijk 31% en Kogerveldwijk 33%.

Een recentere gezondheidsenquête onder de jeugd in Zaanstad – tweedeklassers van acht VMBO-scholen – dateert uit 2004. De gemiddelde leeftijd van de geënquêteerde jongeren is 13,7 jaar. Hun beweeggedrag is afgezet tegen de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor jongeren onder de 18 jaar, die ligt op 1 uur per dag matige intensieve lichamelijke activiteit. Belangrijke conclusie is dat 80% van de tweedeklassers van VMBO-scholen in Zaanstad te weinig beweegt. Als landelijke cijfers bekeken worden blijkt dat meer dan 70% van de Nederlandse jeugd tussen 12 en 17 jaar niet voldoet aan de 30 minuten norm (TNO, 2005). In dat opzicht wijkt het beweeggedrag van de jeugd van Zaanstad niet zo veel af van landelijke cijfers. In Zaanstad zijn het vooral de allochtone meisjes die onvoldoende bewegen (88%) (zie ook tabel 7 in bijlage 1). Allochtone leerlingen zijn ook vaker te zwaar dan autochtone leerlingen (17% versus 9%).

Behalve bovengenoemde onderzoeken heeft de GGD Zaanstreek-Waterland ook de motorische achterstand en overgewicht van 5-7 jarigen onderzocht per aandachtswijk/geen aandachtswijk in de jaren 2001-2003. Belangrijkste resultaten zijn:

- 6% van de 5-jarigen heeft een gewichtsprobleem.
- In de aandachtswijken komen vaker gewichtsproblemen voor dan in andere wijken
- 12% van de 7-jarigen heeft overgewicht
- In de aandachtswijken hebben kinderen uit groep 4 vaker gewichtsproblemen dan in niet-aandachtswijken (17% versus 10%)

2.5 Conclusies

Zaanstad kent een gezond sportdeelnamepercentage, dat boven het gemiddelde van Nederland uitsteekt. Tussen 1999 en 2004 is het aantal sporters in Zaanstad gestegen en daarmee volgt Zaanstad een landelijke trend. De sportbeoefening van de Zaankanters vindt het meest frequent plaats in ongeorganiseerd verband, terwijl daarnaast ook een aanzienlijk deel van de Zaankanters de eerste sport in verenigingsverband beoefent. Dit beeld komt overeen met de landelijke situatie. Het aantal verenigingssporters lijkt in Zaanstad – met 39% Zaankanters die in 2004 aangeven de eerste sport in verenigingsverband te beoefenen - zelfs iets hoger te liggen dan gemiddeld in Nederland. Zowel op grond van landelijke als gemeentelijke cijfers mag verwacht worden dat verenigingslidmaatschap na jarenlange daling niet verder zal afnemen de komende jaren. Sporttakspecifiek kan worden geconstateerd dat de groeiende populariteit van fitness en wandelen in Zaanstad overeen komt met een landelijke trend. Wanneer wordt uitgegaan van landelijke cijfers, zal Zaanstad rekening moeten houden met een groeiende (latente) behoefte aan beoefening van golf, hockey, atletiek, voetbal, paardrijden, joggen en skateboarden.

Als we de sportbeoefening van de verschillende groepen Zaankanters nader beschouwen valt op dat met name de sportbeoefening voor de groep ouderen tussen 65 en 74 jaar sterk is gestegen tussen 1999 en 2004, volgens de Zaanpeiling van 31% in 1999 tot 54% in 2004. Gelet op de bevolkingsprognoses zal deze stijging nog sterker doorzetten in de komende 15 jaar. Hier staat tegenover dat de sportparticipatie van allochtone Zaankanters en lage inkomensgroepen achter blijft bij die van autochtone Zaankanters en hoge inkomensgroepen. Ook dit komt overeen met een landelijk beeld. Ook sporten jonge allochtone tweede klas VMBO-leerlingen in Zaanstad

volgens GGD-onderzoek in 2004 minder in verenigingsverband dan jonge autochtone VMBO-leerlingen in Zaanstad. Ook bleek de allochtone onderzoeksgroep vaker last te hebben van overgewicht en een grote bewegingsachterstand.

3. Het sportaanbod

Terwijl in het vorige hoofdstuk de sportbehoefte en sportdeelname van Zaanstad in kaart is gebracht, zal de aandacht in dit hoofdstuk uitgaan naar het sportaanbod in Zaanstad. Eerst zal in zijn algemeenheid iets worden gezegd over de kwantiteit en kwaliteit van sportaccommodaties in Zaanstad. Vervolgens zal het sportaanbod in Zaanstad nader beschouwd worden, waarbij sportverenigingen, commerciële centra, ongeorganiseerde sportbeoefening, breedtesportactiviteiten, buurtsport, topsport en evenementen de revue passeren. Na bespreking van het sportaanbod wordt het ruimtegebruik door de sport besproken, en worden acute overschotten en tekorten voor zover mogelijk in beeld gebracht. Het hoofdstuk sluit af met een concluderende paragraaf.

3.1 Huidig aanbod

3.1.1 Kwantiteit

Zaanstad kent 222 sportverenigingen en 60 ha. sportaccommodaties (Bestuursopdracht Sportaccommodaties 2005). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste sportvoorzieningen in Zaanstad in 2005.

Tabel 3-1 Belangrijkste sportvoorzieningen Zaanstad 2005

	Aantal	Details
Atletiekbanen	2	
Bowlingcentrum	1	
Gymnastiekzalen	28	
Maneges	7	
Sporthallen	6	
Sportparken	20	65 wedstrijdvelen
Tennishallen	3	10 banen
Tennisparken	14	74 banen
Wielercircuit	1	
Zwembaden	4	1 openlucht zwembad
Golfbanen	1	

Bron: Afdeling Statistiek en Onderzoek Zaanstad (2005) *Spiekboekje 2005*; aanvullende informatie Gemeente Zaanstad

Als nu wordt nagegaan *hoe* de Zaankanters gebruik maken van deze sportaccommodaties, blijkt voor beoefening van de eerste sport 'het sportterrein, de tennisbaan of manege' het meest populair te zijn (Zaanpeiling 2004). Voor beoefening van de tweede sport is het 'recreatiegebied' de plek die de meeste Zaankanters noemen, gevolgd door de commerciële sportaccommodatie. Eén op de tien Zaankanters beoefent de eerste sport in de sporthal of in het zwembad, waarbij opvalt dat het zwembad ook de plek is waar één op de tien Zaankanters de tweede of derde sport beoefent.

Tabel 3-2 Waar wordt er gesport?

Plek	Eerste sport	Tweede sport	Derde sport
Sportterrein, tennisbaan, manege	22%	8%	7%
Zwembad	10%	10%	10%
Sporthal	10%	5%	4%
Gymnastiekzaal	4%	2%	2%
Buurtcentrum, wijkgebouw	3%	2%	2%
Commerciële accommodatie	15%	12%	9%
Thuis	4%	5%	9%
Park	5%	7%	7%
Trap/speelveldje in de wijk	1%	1%	2%
In recreatiegebied	13%	19%	19%
Ander openbaar gebied	32%	4%	50%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

3.1.2 Kwaliteit

Volgens de Bestuursopdracht Sportaccommodaties (2005) laat de technische staat en onderhoud bij zowel binnen- als buitensportaccommodaties te wensen over. De oorzaak is gelegen in onderhoudsachterstanden en tekortschietende budgetten. Het onderhoud en beheer van de buitensportaccommodaties is in 1992 aan de verenigingen overgedragen. De verenigingen krijgen hiervoor een jaarlijkse subsidie en hoeven geen huur voor de accommodatie te betalen. Eén sportpark wordt nog door de gemeente onderhouden: Kalverhoek. Ten aanzien van de sporthallen wordt het beheer op dit moment door de Gemeente Zaanstad aanbesteed. De gemeente zoekt een exploitant die zowel de exploitatie als het beheer op zich gaat nemen van alle sporthallen die eigendom zijn van de gemeente Zaanstad. Om de staat van de sportaccommodaties concreter in kaart te brengen, heeft de gemeente in 2006 een schouw uit laten voeren.

3.1.3 Sportverenigingen

Aantal en spreiding sportverenigingen

Zaanstad telt 222 sportverenigingen (Bestuursopdracht sportaccommodaties, 2005). Gemiddeld heeft een sportvereniging in Zaanstad 198 leden⁹. De grootste vereniging in Zaanstad telt in 2002/2003 932 leden. Voetbalverenigingen nemen gezamenlijk van alle sporttakken het grootste aantal leden voor haar rekening: 9380 leden. Een gemiddelde voetbalvereniging telt in Zaanstad 493 leden. Landelijk telt een voetbalvereniging 264 leden volgens de ledencijfers NOC★NSF

⁹ Deze cijfers geven een indicatie en zijn gebaseerd op ledenaantallen seizoen 2002/2003. Verenigingen moesten hun ledenaantallen opgeven voor de subsidieverordening. Omdat niet alle verenigingen hun ledenaantallen hebben opgegeven ligt het (gemiddelde en totale) ledenaantal feitelijk iets hoger dan hier genoemd. Zowel spelende als niet-spelende leden zijn meegeteld. Bridge, dammen, duivensport, hondensport, majorette, schaken, scheidsrechtersvereniging, schieten, sjoelen, vissen, zijn niet als sport beschouwd bij het berekenen van het gemiddelde aantal leden.

2002. De gemiddelde voetbalvereniging in Zaanstad is groot als zij wordt afgezet tegen de landelijke norm. Als de andere grote verenigingssport tennis wordt bekeken, blijkt ook de gemiddelde tennisvereniging in Zaanstad relatief groot te zijn; terwijl een Nederlandse tennisvereniging gemiddeld 392 leden telt, telt de gemiddelde tennisvereniging in Zaanstad 470 leden. Overigens zeggen deze cijfers niks over de populariteit van deze sporttakken in Zaanstad. Daarvoor zijn algemene deelnamecijfers per betreffende sporttak voor vergelijkbare gemeenten van belang. Deze gegevens ontbreken. In hoofdstuk twee is al wel aangegeven hoe de populariteit van bepaalde sporten in Zaanstad zich ontwikkelt, hoe die zich verhoudt tot de landelijke populariteit van die sporten en welke latente behoefte in Zaanstad op grond van landelijke trends verwacht kan worden.

Knelpunten sportverenigingen

Zoals eerder aangegeven beoefent volgens de *Zaanpeiling 2004* 39% van de Zaankanters de eerste sport in verenigingsverband. Hoewel dit een aanzienlijk percentage is, kampen de sportverenigingen met een aantal knelpunten die ertoe kunnen leiden dat hun bestaansrecht op termijn in gevaar kan komen¹⁰.

In de eerste plaats hebben sportverenigingen in Zaanstad, net als in de rest van Nederland, te kampen met een vrijwilligersprobleem. Verenigingen worden geconfronteerd met meer wettelijke regelgeving, waardoor meer professionaliteit van het kader wordt gevraagd. Voor verenigingen is het echter steeds moeilijker om deskundig kader te vinden voor de uitvoering van alle taken. Daarnaast is de ondersteuning en begeleiding van vrijwilligers beperkt. Ook hierin is Zaanstad niet uniek. Om deze knelpunten met betrekking tot vrijwilligerswerk aan te pakken, heeft de Gemeente Zaanstad enkele jaren geleden de Sportservice Zaanstad opgericht, met als belangrijke taak Verenigingsondersteuning.

Behalve het tekort aan (deskundige) vrijwilligers is de slechte financiële positie van diverse verenigingen een probleem. Ondanks het feit dat de buitensportverenigingen geen huur hoeven te betalen voor de accommodatie en subsidie krijgen voor beheer en onderhoud, stijgen de kosten voor sportbeoefening terwijl de inkomsten daar niet altijd parallel mee lopen. Een ander knelpunt, dat ook is genoemd in het vorige hoofdstuk, betreft het verloop onder 14-18 jarigen bij voetbalverenigingen. Hierdoor is het moeilijk voor de voetbalverenigingen om de seniorenafdeling van voldoende aanwas te blijven voorzien. Dit probleem hangt waarschijnlijk samen met de constatering in de *Kadernotitie 2003* dat verenigingen het lastig vinden om vernieuwend sportaanbod te bieden om te voldoen aan de veranderde behoefte aan flexibele sportbeoefening. Aangezien de Verenigingsondersteuning als onderdeel van de BSI eind 2006 afloopt, bestaat het gevaar dat bovengenoemde knelpunten in de toekomst een nog groter probleem gaan vormen voor sportverenigingen. Dit geldt zeker als er geen vervangende dienst voor de Verenigingsondersteuning in de plaats zal komen.

¹⁰ Genoemde knelpunten zijn afkomstig uit de nota van de Gemeente Zaanstad uit 2000 en de Kadernotitie uit 2003. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen of de knelpunten, bijvoorbeeld door de Verenigingsondersteuning, ten dele opgelost zijn. In ieder geval is bekend dat in 2006 20% van de sportverenigingen Verenigingsondersteuning krijgt. Maar vanwege het ontbreken van een 0-meting bij aanvang of ten tijde van de BSI is niet duidelijk in welke mate dit een verbetering is ten opzichte van enkele jaren gelden.

3.1.4 Commercieel sportaanbod

In Zaanstad zijn in totaal 12 sportscholen en 16 fitnesscentra (Kamer van Koophandel, 2006). Uitgaande van een gemiddelde van 1 fitnesscentrum op circa 20.000 inwoners, zoals dat uit verschillende studies naar voren is gekomen, lijken er in Zaanstad relatief veel fitnesscentra te zijn. Maar omdat de omvang van fitnesscentra sterk kan verschillen is dit gemiddelde te grof om te zeggen dat zeven fitnesscentra voldoende zouden zijn in Zaanstad. Van de commerciële sportcentra wordt door 15% van de Zaankanters gebruikt gemaakt voor de beoefening van de eerste sport (zie tabel 8 in bijlage 1). Gelet op de spreiding van de sportscholen en fitnesscentra is het opvallend dat Poelenburg samen met Wormerveer de meeste sportscholen en fitnesscentra telt (4). Poelenburg is tevens een wijk met relatief veel allochtone inwoners. Het grote commerciële sportaanbod in Poelenburg kan te maken hebben met het feit dat fitness, krachtsport en verdedigingssporten volgens de *Zaanpeiling 2004* in Zaanstad wat vaker worden beoefend door allochtone dan autochtone Zaankanters. Ook het commerciële aanbod in andere aandachtswijken met relatief veel allochtone inwoners, Zaandam Zuid, Rosmolenwijk en Kogerveldwijk, is relatief groot met twee tot drie centra. Ondanks de aanwezigheid van sportscholen en fitnesscentra zijn genoemde aandachtswijken volgens de *Zaanpeiling 2004* wel de wijken met lagere sportdeelname. Meer hierover in paragraaf 4.3.

Tabel 3-3 Hoeveel sportscholen en fitnesscentra tellen de wijken?

Wijk	Aantal sportscholen en fitnesscentra
Poelenburg	4
Wormerveer	4
Zaandam Zuid	3
Krommenie Oost	3
Rosmolenwijk	2
Kogerveldwijk	2
Nieuw West	2
Oud Koog aan de Zaan	2
Rooswijk	1
Pelders- en Hoornseveld	1
Zaandam Noord	1
Assendelft ¹¹	1
Oude Haven	0
Zaandam West	0
Westerkoog	0
Oud Zandijk	0
Westzaan	0

Bron: Kamer van Koophandel, 2006

¹¹ De wijken zijn op grond van postcode gezocht, in het gebruikte overzicht van postcodes uit 2001 waren Assendelft Noord en -Zuid niet van elkaar te onderscheiden

3.1.5 Ongeorganiseerd sportaanbod voor jongeren: J.A.P.'s

J.A.P.'s zijn Jongeren Activiteiten Plekken. Het verbeteren en handhaven van J.A.P.'s op stedelijk en wijkniveau wordt in het Beleidskader Integraal Onderwijs en Jeugdbeleid van de Gemeente Zaanstad als één van de accenten in beleid geformuleerd. Door het plaatsen van J.A.P.'s wil de gemeente het bewegen onder jongeren bevorderen, en overlast door jongeren terugdringen. Aan elke jongerenplek wordt een activiteit gekoppeld voor meer doelgroepen. Een J.A.P. kan bestaan uit:

- Een kunstgras voetbalveldje, dat het hele jaar bespeelbaar is
- Activiteitenplekken zoals een basketbal, -voetbal, of volleybalplek of een fitnesspoint (sportpoint)
- Skatebaan

Nadat de gemeente in 2003 is begonnen met de ontwikkeling van J.A.P.'s, is zij hiermee voortvarend verder gegaan in de erop volgende jaren. De realisatie van de J.A.P.'s wordt genoemd als één van de weinige breedtesport(deel)projecten die tot een structurele versterking van de breedtesport in Zaanstad heeft geleid. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de gerealiseerde en geplande J.A.P.'s in Zaanstad.

Tabel 3-4 Overzicht van J.A.P.'s in Zaanstad

Jongeren Activiteiten Plekken	Gerealiseerd t/m 2005	In de planning 2006
Pelders- en Hoornseveld	6	0
Zaandam Zuid	5	3
Assendelft	4	3
Poelenburg	4	1
Nieuw West	4	1
Oud Koog a/d Zaan	4	0
Oud Koog a/d Zaan	4	0
Oud-Zaandijk	4	0
Westerkoog	3	0
Rooswijk	3	0
Zaandam West	3	0
Westzaan	3	0
Zaandam Noord	2	0
Krommenie West	1	1
Kogerveldwijk	1	1
Rosmolenwijk	1	0
Wormerveer	0	1
Oude Haven	0	0
Krommenie Oost	0	0

Bron: www.zaanstad.nl

Omdat uit bovenstaande gegevens niet precies duidelijk is hoe omvangrijk de J.A.P.'s zijn in de verschillende wijken, is vergelijking tussen wijken in het aanbod van de activiteitenplekken lastig. Wel lijkt het erop dat het aanbod van de J.A.P.'s in de aandachtswijken Zaandam-Zuid, Pelders- en Hoornseveld en Poelenburg groot is. Het geringe aantal grote sportaccommodaties in de aandachtswijken (volgens wijkanalyse BOS-impuls), wordt dus door een groter aanbod van J.A.P.'s gedeeltelijk ondervangen. In de vorige paragraaf werd ditzelfde geconstateerd voor

het commerciële aanbod. Opvallend is wel het kleine aanbod aan J.A.P.'s in Rosmolenwijk, een wijk die ook als aandachtswijk getypeerd kan worden en een lage sportparticipatie kent.

3.1.6 Aanbod breedtesportactiviteiten en BOS-impuls

De Gemeente Zaanstad subsidieert sinds 2000 dertien breedtesportactiviteiten op projectbasis onder de naam Impuls Breedtesport. De einddatum van de breedtesportprojecten is eind 2006. Aangezien de meeste activiteiten afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidie zullen ze na 2006 beëindigd worden of anders met steun van de gemeente moeten voortbestaan. Het gevaar bestaat onder andere dat de Verenigingsondersteuning en het Sportloket wegvallen zonder dat daar iets soortgelijks voor in de plaats komt. Het Sportloket beantwoordt in 2006 naar verwachting zo'n 4000 vragen van verenigingen en inwoners. Ook de toekomstige projecten in Zaanstad in het kader van de BOS-impuls (zie de volgende alinea) lijken niet te voorzien in vervanging van deze diensten. Zo kan het Sportloket worden beschouwd als basissubsidie, welke niet kan worden opgenomen in de BOS-aanvragen. Naast de activiteiten in het kader van Impuls Breedtesport ondersteunt de Gemeente enkele andere breedtesportactiviteiten: het Regionaal Samenwerkingsverband Aangepast Sporten Zaanstreek-Waterland, het Jeugd sportfonds en het ontwikkelen van de eerder beschreven Jongeren Activiteiten Plekken (J.A.P.). Ook een project als Vereniging 5 Hoek Power Zaanstad, dat door de Gemeente gesubsidieerd wordt in het kader van het Grote Steden Beleid, zorgt voor sportaanbod. Bij dit project gaat het vooral om het verzorgen van bokstrainingen en bokstoernooien voor aandachtjongeren.

Als vervolg op de Breedtesportimpuls heeft het ministerie van VWS de BOS-impuls ontwikkeld. De BOS-impuls richt zich op de jeugd en jongeren van 4-19 jaar in de aandachtswijken. De gemeente Zaanstad heeft inmiddels 400.000 euro van het Rijk ontvangen om in de periode 2006 tot en met 2009 twee projecten uit te voeren in het kader van de BOS-impuls. Daarnaast heeft de Gemeente de intentie om in 2006 nog zes BOS-aanvragen in te dienen. De huidige activiteiten in het kader van de BOS-impuls vinden plaats in Zaandam Zuid, Rosmolenwijk, Kogerveldwijk, Poelenburg en Pelders- en Hoornseveld. De activiteiten zijn onder andere gericht op het tegengaan van bewegachterstand bij jongeren, het stimuleren van deelname van (allochtone) jeugdigen aan sportverenigingen, het versterken van samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport en het tegengaan van overlast door jongeren. De BOS-impuls zal waarschijnlijk in mindere mate dan de Breedtesportimpuls het verenigingsleven ondersteunen.

3.1.7 Sportaanbod Straathoekwerk

Naast de activiteiten in het kader van de BOS-impuls worden in aandachtswijken en niet-aandachtswijken, sportactiviteiten voor jongeren georganiseerd door het Straathoekwerk. In het jaarverslag 2004 van het Straathoekwerk worden de diverse activiteiten voor 2004 uiteengezet. Behalve wekelijkse laagdrempelige sportactiviteiten als sportinstuiven worden sporttoernooien in de wijken georganiseerd. Een succesvol initiatief is bijvoorbeeld het boksen via sportschool Choku Gym. Dit project is opgezet door allochtone jongeren met ondersteuning van het Straathoekwerk en met sportmateriaal van de Sportservice Zaanstad.

3.1.8 Topsport

Over gemeentelijk aanbod op het gebied van Topsport is in de gemeente Zaanstad betrekkelijk weinig informatie voorhanden. Wel beschrijft de Gemeente in de Kadernotitie 2003 enkele voornemens om het topsportklimaat van Zaanstad in de toekomst te versterken. Zo geeft de Gemeente aan dat een groep mensen met grote affiniteit met topsport en verschillende achtergrond (sportverenigingen, bedrijfsleven, politiek, gemeente) een plan zullen ontwikkelen om een goed topsportklimaat te creëren in Zaanstad. In 2003 is een commissie gevormd die zich zou buigen over de topsport in Zaanstad, maar de voorgenomen plannen staan in de ijskast wegens gebrek aan financiële mogelijkheden.

3.1.9 Evenementen

In 2005 werden vijf grote sportevenementen met landelijke uitstraling georganiseerd in Zaanstad: de Ronde van Noord-Holland, de Slag om de Zaan, de SkeelerRonde Zaanstad, de Zaanregatta en de Dam tot Damloop.

3.2 Ruimtegebruik

Vraag-aanbod sportvelden

Het sportaanbod in Zaanstad, waarvan de diverse vormen in de vorige paragrafen zijn beschreven, zorgt voor een claim op ruimte. Om zicht te hebben op tekorten of overschotten aan ruimte voor natuurgrasvelden heeft de Gemeente Zaanstad het huidige aantal velden afgezet tegen een gemiddelde norm voor het aantal velden. Deze gemiddelde norm is afgeleid van een bespelingsnorm en het aantal teams bij verenigingen. Op grond daarvan is bepaald hoeveel velden elke sportvereniging in Zaanstad nodig zou hebben. Onderstaande tabel toont het overschot en tekort aan velden per vereniging in Zaanstad voor het seizoen 2005/2006. Er blijkt in totaal een praktisch overschot te zijn van negen natuurgrasvelden in Zaanstad.

Tabel 3-5 Overschot en tekort aan sportvelden in Zaanstad, seizoen 2005-2006

Sportpark	Verenigingen	aantal velden huidig	aantal velden gem.norm	verschil a-b rekenkundig	verschil a-b praktisch
Provily	Lycurgus				
	Sporting Krommenie	6	2,70	3,30	3
Slibkuil	Cromtigers	1	0,73	0,27	0
	Hoger Op	2	0,88	1,12	1
SVA		3	2,20	0,80	0
VVA		2	1,83	0,17	0
West Knollendam		3	1,75	1,25	1
Fortuna		3	3,10	0,10-	0
Kieviten		1	0,51	0,49	0
Saenden/Wessanen		2	1,23	0,77	0
Wezelstraat	KFC	3	3,58	0,58-	0
	KZ	2	2,61	0,61-	0
Zaandijk		3	1,95	1,05	1
Kalverhoek	ZCFC	3	2,46	0,54	0
	PSCK	2	1,18	0,82	0
	Odiz Frogs	1	0,32	0,68	0

Jagersveld	RCZ	2	1,73	0,27	0
	PSZ	2	0,75	1,25	1
	ZKC '31	2	2,78	0,78-	-1
	HVZ			-	
Oostzijderveld	Zaanlandia	3	2,63	0,37	0
	VVZ	4	2,93	1,07	1
Hoornseveld	ZTS	1	0,70	0,30	0
	ZKV	2	1,50	0,50	0
	Hellas	3	2,20	0,80	0
Poelenburg	Zaandam Zuid	1	0,50	0,50	0
	Zilvermeeuwen	4	2,30	1,70	1
Zuideinde Westzaan	Westzaan	2	0,80	1,20	1
Roda Westzaan		2	1,22	0,78	0
TOTAAL		65	47,07	17,93	9
De Kraaien		5	1,85	3,15	3

Bron: Gemeente Zaanstad, 2006

De bovenstaande analyse is uitgevoerd op verenigingsniveau. Uit ruimte-onderzoek dat het Mulier Instituut in diverse steden heeft uitgevoerd op basis van het hiervoor ontwikkelde instrument¹², blijkt dat een analyse op verenigingsniveau leidt tot het hoogste aantal benodigde velden. Analyses op een hoger schaalniveau, bijvoorbeeld wijkniveau of stadsniveau leidt tot een minder hoog aantal benodigde velden. Algemeen kan worden gezegd dat het verenigingsniveau uitgaat van een relatief inefficiënt gebruik van de velden (geen gezamenlijk gebruik) en dat het stadsniveau uitgaat van een zeer efficiënt gebruik van de velden (alle verenigingen als het ware op één hoop). De 'waarheid' ligt waarschijnlijk in het midden, dus op wijkniveau of op stadsdeelniveau.

Voor Zaanstad zou dit betekenen dat indien een analyse wordt uitgevoerd op wijkniveau het overschot aan velden hoger uitkomt omdat het aantal benodigde velden per vereniging lager is. Om preciezer de ruimtebehoefte in kaart te brengen, nu en in de toekomst, zou een apart ruimte-onderzoek nodig zijn. Een dergelijke analyse past niet in het kader van onderhavig onderzoek. Wel kunnen indicaties worden gegeven voor toekomstige ontwikkelingen.

Ten aanzien van het voetbal kan op basis van landelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in een aantal steden (Amsterdam, Utrecht, Maastricht) worden uitgegaan van een (sterke) groei van de populariteit van het voetbal in de leeftijdsklasse 5-12 jaar (pupillen). Voor de junioren 12-18 jaar is een lichte groei dan wel een stabilisering te verwachten in de populariteit. Bij de senioren zal de populariteit waarschijnlijk (sterk) afnemen (met name op de zondag).

De bevolkingsprognose Zaanstad wijst uit dat tot 2010 het aantal personen in de pupillenleeftijd toeneemt maar dat het aantal daarna afneemt. Het aantal personen in de leeftijdscategorie 12-18 jaar neemt toe tot 2015 en daalt daarna. Het aantal senioren (20-40 jaar) stijgt tot 2010, om daarna eerst te stabiliseren en dan te dalen.

¹² Het Mulier Instituut heeft een instrument ontwikkeld om vraag-aanbod analyses uit te voeren voor de middellange en lange termijn. Dit instrument is toegepast in de steden Den Haag, Tilburg, Amsterdam, Utrecht en Maastricht

Wat betekent dit voor het benodigde aantal voetbalvelden in Zaanstad? In de komende vijf jaar zal het overschot aan velden wellicht iets teruglopen als gevolg van de populariteit van het voetbal onder de pupillen en junioren. Daarna zal het overschot aan voetbalvelden weer toenemen (bij ongewijzigd beleid). Al met al blijft er een overschot aan voetbalvelden bestaan. Nadere analyse moet duidelijk maken waar velden eventueel weg kunnen en wat voor gevolgen dat heeft voor de betreffende verenigingen.

Ten aanzien van het hockey kan een verdere populariteitsgroei worden verwacht. Cijfers van de hockeybond wijzen op een ledengroei van 4%-5% per jaar, waarbij de groei van het aantal junioren veel sterker is dan die bij de senioren. De vraag is of dit ook voor Zaanstad geldt, maar desondanks kan worden uitgegaan van een groei in populariteit van het hockey in Zaanstad. Het overschot van 3 hockeyvelden zoals dat nu bestaat zal dan ook de komende jaren kleiner worden. Wellicht is over een paar jaar sprake van een evenwichtssituatie.

Vraag-aanbod sporthallen

Ten aanzien van de binnensporten zijn verschillende takken van sport zoals basketbal, gymnastiek/turnen, volleybal, zaalvoetbal, tafeltennis geclusterd. Doordat deze sporten gebruik maken van dezelfde ruimte kan niet voor iedere tak van sport afzonderlijk de behoefte aan ruimte worden berekend.

De behoefte aan ruimte voor binnensporten kan worden berekend aan de hand van draagvlakcijfers voor sporthallen zoals die in de Planologische Kengetallen staan vermeld. Het aanbod van sporthallen wordt daar tegenover gezet en daarnaast worden verwachtingen voor de toekomst beschreven.

Tabel 3-6 Vraag-aanbod analyse 2006

	Minimumvariant	Maximumvariant
Draagvlakcijfers sporthallen	20.000	15.000
Aantal inwoners	139.814	139.814
Benodigd aantal sporthallen	6,9	9,3
Huidig aanbod	6	6
Overschot/tekort	-0,9	-3,3
Overschot/tekort (afgerond)	-1	-3

Voor 2006 geldt dat er een tekort aan sporthallen in Zaanstad bestaat van 1 tot 3 sporthallen. Zoals onderstaande tabel laat zien loopt dit tekort iets op in de komende jaren tot maximaal 4 sporthallen.

Tabel 3-7 Vraag-aanbod analyse, 2010, 2015, 2020

	2010		2015		2020	
	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
Draagvlakcijfers sporthallen	20.000	15.000	20.000	15.000	20.000	15.000
Aantal inwoners	149.103		151.239		150.919	
Benodigd aantal sporthallen	7,4	9,9	7,5	10	7,5	10
Huidig aanbod	6		6		6	
Overschot/tekort	-1,4	-3,9	-1,5	-4	-1,5	-4
Overschot/tekort (afgerond)	-1	-4	-1	-4	-1	-4

Het geconstateerde tekort blijkt in de praktijk relatief. Tijdens het zaalseizoen zijn er met name in de avonden te weinig uren beschikbaar. Niet alle aanvragen van verenigingen kunnen worden gehonoreerd. Overdag doen er zich echter geen problemen voor evenmin als buiten het zaalseizoen, integendeel, dan zijn er nog uren over. Bij een sportstimuleringsbeleid in de komende jaren zal het tekort aan sporthallen maximaal 1 bedragen.

Voor zwembaden zijn geen draagvlakcijfers beschikbaar. Daarvoor zijn dan ook geen overschotten of tekorten weer te geven zoals voor sporthallen is gedaan.

Meervormig ruimtegebruik

Bij aanleg van nieuwe velden streeft de Gemeente naar het gebruik van kunstgrasvelden vanwege de mogelijkheid van grotere speelbelasting (Gemeente Zaanstad, 2003) (zie ook tabel 9 in bijlage 1 voor het verschil in speelbelasting tussen natuurgras- en kunstgrasvelden). Op dit moment telt Zaanstad vijf speelvelden van kunstgras en drie trainingsvelden. Het volledig benutten van de speelbelasting van kunstgrasvelden wordt mogelijk als de velden niet alleen voor verenigingsgebruik aangeboden worden, maar ook voor bijvoorbeeld ongeorganiseerde sportbeoefening (meervormig ruimtegebruik). Hetzelfde geldt voor het gebruik van sporthallen. Ook daar streeft de Gemeente naar een zo intensief mogelijk gebruik door o.a. het aanbieden en organiseren van breedtesportactiviteiten, gecoördineerd door Sportservice Zaanstad (Gemeente Zaanstad, 2003). Voor goed gebruik van sporthallen en gymnastiekzalen is ook de samenwerking met het onderwijs erg belangrijk.

3.3 Conclusies

Zaanstad kent met 222 sportverenigingen en circa 60 ha. sportaccommodaties een aanzienlijk sportaanbod. Van alle sporttakken neemt voetbal het grootste aantal leden voor haar rekening. De gemiddelde voetbalvereniging in Zaanstad heeft in vergelijking met de gemiddelde Nederlandse voetbalvereniging dan ook veel leden. Ondanks het ogenschijnlijk florierende verenigingsleven in Zaanstad kent het ook een aantal knelpunten die op termijn haar bestaansrecht kunnen bedreigen. In de eerste plaats hebben sportverenigingen in Zaanstad - net zoals in de rest van Nederland - een vrijwilligersprobleem. Voor verenigingen is het steeds moeilijker om deskundig kader te vinden en ondersteuning en begeleiding van vrijwilligers is beperkt. Behalve het tekort aan vrijwilligers kampen diverse verenigingen in Zaanstad daarnaast met een tekort aan financiële middelen. Bij voetbalverenigingen is bovendien de doorstroom van 14-18 jarigen een probleem, waardoor het lastig is voor voetbalverenigingen om de seniorenafdelingen van voldoende aanwas te voorzien. Tot slot vormt de mogelijke beëindiging van de Verenigingsondersteuning na 2006 een bedreiging voor de positie van verenigingen.

In breder verband hangt de mogelijke beëindiging van de Verenigingsondersteuning samen met het aflopen van de andere breedtesportactiviteiten in Zaanstad na 2006, zoals het Sportloket, Sport- en speluitleen en Verenigingsondersteuning. Voor de verenigingen vormt het wegvallen van deze gemeentelijke diensten een extra bedreiging omdat de BOS-impuls, die in plaats komt van de BSI, veel minder nadrukkelijk het verenigingsleven lijkt te gaan ondersteunen dan enkele van de huidige breedtesportactiviteiten. Bovendien bedient de BOS-impuls uitsluitend de leeftijdsgroep 4-19 jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd van verenigingsleden een stuk hoger ligt. De BOS-impuls draagt dan ook niet bij aan de ontwikkeling van sportaanbod voor de groeiende groep sportende ouderen. In hoeverre de BOS-impuls het verenigingsleven toch kan stimuleren,

bijvoorbeeld door kinderen en jongeren toe te leiden naar de sportverenigingen, zal de komende jaren moeten blijken. De Gemeente zou hierin een regierol kunnen spelen, mits zij de sportverenigingen in het toekomstig sportlandschap van Zaanstad belangrijk vindt (zie ook de toekomstscenario's in deel twee van dit rapport).

Door de actieve houding van de Gemeente Zaanstad ten aanzien van de BOS-impuls groeit het huidige en toekomstige sportaanbod voor jeugd en jongeren in Zaanstad. De activiteiten van het Straathoekwerk dragen nog bij aan dit aanbod, evenals jongerenprojecten in het kader van het Grote Steden Beleid. Daarnaast hebben de J.A.P.'s het ongeorganiseerd sportaanbod in met name enkele aandachtswijken naar een hoger plan getild. In de aandachtswijken lijken ook de commerciële sportcentra een rol van betekenis te spelen. Daar waar Zaanstad überhaupt al een vrij uitgebreid aanbod van commerciële centra lijkt te kennen, tellen vooral de aandachtswijken Poelenburg en Zaandam Zuid en in iets mindere mate Kogerveldwijk en Rosmolenwijk relatief veel commerciële centra¹³.

Het aanbod aan verenigings-, ongeorganiseerd - en commercieel sporten zorgt voor een claim op ruimte in Zaanstad. In het seizoen 2005/2006 kent Zaanstad volgens een gemeentelijke berekening een overschot van negen natuurgrasvelden. Daarnaast is er een tekort van 1-4 sporthallen, uitgaande van draagvlakcijfers. Het overschot aan voetbalvelden loopt waarschijnlijk in de komende jaren iets terug evenals het overschot aan hockeyvelden. Het tekort aan sporthallen ligt, als de praktijkervaring in Zaanstad erbij wordt betrokken op maximaal 1.

In deze discussie over ruimtegebruik voor sport is binnen de Gemeente Zaanstad *meervormig ruimtegebruik* een belangrijk thema. De Gemeente streeft ernaar om sporthallen en gymnastiekzalen zo intensief mogelijk te gebruiken, onder andere door het aanbieden van breedtesportactiviteiten die gecoördineerd worden door de Sportservice Zaanstad. Ook is de samenwerking met het onderwijs erg belangrijk voor intensief gebruik van binnensportaccommodatie. De BOS-impuls biedt in dit opzicht kansen door de vereiste samenwerking tussen onderwijs en sport. Ook met betrekking tot buitensportparken is meervormig ruimtegebruik een belangrijk thema. De Gemeente streeft naar de aanleg van kunstgrasvelden vanwege grotere speelbelasting. De meerwaarde daarvan moet vooral liggen in intensief gebruik. Het huidige overschot aan natuurgrasvelden zal hierdoor eerder toe- dan afnemen, en de Gemeente zal keuzes moeten maken ten aanzien van de overtollige velden. Bij het maken van de keuzes is het raadzaam om rekening te houden met de sporten waarvan uit landelijke cijfers bekend is dat zij in populariteit groeien en die veel ruimte opeisen (zoals paardrijden, golf, voetbal, hockey).

¹³ Omdat gegevens over de omvang van de afzonderlijke commerciële centra ontbreken, zegt alleen het *aantal* commerciële centra nog niet alles over het commerciële aanbod.

4. Afstemming vraag en aanbod

Daar waar in hoofdstuk twee gegevens over sportdeelname in Zaanstad en de rest van Nederland besproken zijn, en in hoofdstuk drie het sportaanbod van Zaanstad belicht is, zal in deze paragraaf het aanbod (H3) getoetst worden aan de vraag (H2). In verschillende paragrafen wordt de huidige sportbehoefte afgezet tegen het huidige sportaanbod. Waar mogelijk worden in de toetsing ook ontwikkelingen in vraag en aanbod meegenomen en wordt weergegeven waar hiaten komen te liggen. De sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen ten aanzien van de sport in Zaanstad komen in deze paragraaf naar voren.

4.1 Vraag-aanbod analyse sportaccommodaties

In paragraaf 3.2 is een vraag-aanbod analyse uitgevoerd waaruit blijkt dat er sprake is van een overschot aan voetbalvelden en hockeyvelden. Het overschot aan voetbalvelden loopt in de komende jaren waarschijnlijk (iets) terug door de populariteit van het pupillenvoetbal en de kans is reëel dat het overschot van 3 hockeyvelden zal omslaan in een evenwichtssituatie als gevolg van de stijgende populariteit van het hockey.

Ten aanzien van de binnensportaccommodaties geldt dat er een tekort is van 1-4 sporthallen in Zaanstad, op basis van draagvlakcijfers. De praktijkervaring in Zaanstad wijst echter uit dat er alleen een tekort bestaat in de avonduren gedurende het zaalseizoen. Indien de sportdeelname in Zaanstad stijgt in de komende jaren zal er, op grond hiervan, sprake zijn van een tekort aan sporthallen van maximaal 1.

4.2 Tevredenheid sportvoorzieningen

Een goede indicator voor toetsing van het sportaanbod aan de sportbehoefte, is onderstaande tabel. Daarin wordt de (on)tevredenheid van de Zaankanters over de sportvoorzieningen weergegeven.

Tabel 4-1 Tevreden over sportvoorzieningen in wijk en in stad?

	Wijk	Zaanstad
Zeer tevreden	6%	3%
Tevreden	37%	50%
Neutraal	26%	27%
Ontevreden	15%	6%
Zeer ontevreden	6%	2%
Geen oordeel	11%	12%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

Uit tabel 3.1 blijkt dat slechts een minderheid (zeer) ontevreden is over de sportvoorzieningen in Zaanstad. Over de voorzieningen in de wijken is men vaker ontevreden dan over de sportvoorzieningen in de Gemeente. Onderstaande tabel is in dat opzicht interessant. Daarin wordt *per wijk* de (on)tevredenheid over sportvoorzieningen weergegeven.

Tabel 4-2 Tevreden over sportvoorzieningen wijkspecifiek

Wijk	Percentage (zeer) ontevreden wijk	Percentage (zeer) ontevreden stad
A'delft Noord (=Saendelft)	49	14
Nieuw West	37	11
Westzaan	34	12
Oude Haven	33	6
Oud Zandijk	33	3
A'delft Zuid	32	6
Rooswijk	25	20
Zaandam Zuid	24	13
Kogersveldwijk	22	2
Poelenburg	21	5
Zaandam West	19	4
Wormerveer	16	7
Rosmolenwijk	13	2
Peldersveld	12	3
Oud Koog	11	9
Krommenie Oost	11	9
Westerkoog	9	9
Zaandam Noord	8	3
Krommenie West	6	3

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

Opvallend is dat Assendelft Noord hoog scoort op ontevredenheid over sportvoorzieningen in de wijk. Maar dat moet in het licht worden gezien van het feit dat in Assendelft Noord een heel nieuwe wijk gebouwd wordt (Saendelft), waar in de eerste instantie geen sportaccommodaties gepland waren door de Gemeente. Inmiddels is dat wel gedaan. Verder scoren Nieuw West, Westzaan, Oude Haven, Oud Zandijk en Assendelft Zuid relatief hoog op ontevredenheid. Een voorziening die door relatief veel Zaanse bewoners gemist wordt in de wijk, is een zwembad (met name inwoners uit Assendelft en Nieuw West). Ook wordt door veel Zaanse bewoners desgevraagd gerefereerd aan een kunstijsbaan. Anders suggesties betreffen een sporthal/gymzaal (Assendelft-Zuid en Westzaan), een sportpark (Nieuw West) en een sportschool/fitnesscentrum (Oude Haven, Assendelft). Hoewel deze ontevredenheid vooral betrekking heeft op de *kwantiteit* van de sportvoorzieningen in de buurt, is het ook mogelijk dat de *kwaliteit* in het aanbod van sportvoorzieningen te wensen over laat. In hoofdstuk drie is al geconstateerd dat de technische staat en onderhoud van sportaccommodaties in Zaanstad voor verbetering vatbaar is. De Gemeente heeft inmiddels een Schouw uit laten voeren om zicht te krijgen op de concrete staat van de accommodaties in de Gemeente. Kwaliteit van accommodaties is een aandachtspunt voor toekomstig beleid.

Over de tevredenheid ten aanzien van de sportvoorzieningen kan verder nog gezegd worden dat 13% van de Zaanse bewoners aangeeft 'niets' te missen, en dat het aanbod in enkele wijken (Krommenie West, Westerkooog, Zaandam Noord) zeer goed voldoet aan de behoefte.

4.3 Positie sportverenigingen

Aangezien Zaanstad een bloeiend verenigingsleven kent met 39% van de Zaankanters die de eerste sport in verenigingsverband beoefent (Zaanpeiling 2004) is de positie van sportverenigingen belangrijk voor de algemene sportbeoefening in Zaanstad. Daar waar landelijke trendcijfers laten zien dat het verenigingslidmaatschap licht is gestegen na jarenlange daling, is hierover voor Zaanstad geen harde uitspraak te doen vanwege het ontbreken van vergelijkbare lidmaatschapsgegevens over meer dan twee jaren. Beschikbare percentages over 1999 en 2002 bedragen respectievelijk 32% en 31%, terwijl het percentage Zaankanters dat de eerste sport in 2004 in verenigingsverband uitoefent 39% bedraagt. Ondanks slechte vergelijkbaarheid van de percentages lijken deze cijfers ook voor Zaanstad te duiden op een lichte stijging in verenigingslidmaatschap na 2002. Maar tegelijk kan worden geconstateerd dat de sportverenigingen in Zaanstad het moeilijk hebben. In hoofdstuk twee kwam al naar voren dat het verloop onder 14-18 jarigen bij voetbalverenigingen groot is. Daardoor stagneert de doorstroom naar de seniorenafdelingen. Volgens de *Kadernotitie 2003* van de Gemeente Zaanstad sluit het aanbod van sportverenigingen niet altijd aan bij de veranderde behoefte aan flexibele sportbeoefening. Met name de commerciële accommodaties lijken in te springen op de groeiende individualisering van sportbeoefening. Dit blijkt ook uit landelijke cijfers: niet voor niets is het aantal fitnesscentra in Nederland explosief gegroeid tussen 1980 en 2005 (zie ook de volgende paragraaf). Sportverenigingen zullen daarom een vernieuwend sportaanbod moeten creëren om leden te behouden en jongeren aan te trekken. Zeker gezien de slechte financiële situatie en tekort aan vrijwilligers is dat belangrijk om te kunnen blijven voortbestaan. Een bedreiging voor de sportverenigingen in dit verband is het aflopen van de Verenigingsondersteuning als onderdeel van de Breedtesportimpuls na 2006. Aan de andere kant biedt de behoefte van allochtone jongeren uit minder daadkrachtige gezinnen om lid te worden van een sportvereniging een kans voor verenigingen om nieuwe leden te werven. Ook een project onder coördinatie van de Sportservice Noord-Holland om allochtoon kader in sportverenigingen op te leiden biedt kansen voor sportverenigingen in Zaanstad. Doel van het project is om niet-gecertificeerde kaderopleidingen aan te bieden aan allochtone leden. Hiermee zouden verenigingen gemakkelijker allochtoon kader kunnen werven en zo het kaderprobleem aan kunnen pakken.

4.4 Commercieel sporten

Landelijk wordt commerciële sportbeoefening steeds populairder. Dit blijkt onder andere uit de stijging van het aantal fitnesscentra van 300 in 1980 tot 2000 in 2005 (Van Bottenburg, 2005). Ook Zaanstad kent met 12 fitnesscentra en 16 sportscholen een uitgebreid aanbod van commerciële sportscholen (hoofdstuk drie). Ondanks dit aanbod bestaat er een sterke behoefte aan meer sportscholen/fitnesscentra in Pelders- en Hoornseveld, Oude Haven, Kogerveldwijk en Assendelft-Zuid. Het zijn ook de wijken waar het aanbod aan commerciële sportaccommodaties relatief gering is, met uitzondering van Kogerveldwijk dat twee commerciële accommodaties telt. Opvallend is dat de aandachtswijken Poelenburg en Zaandam Zuid en in iets mindere mate Kogerveldwijk en Rosmolenwijk relatief veel commerciële centra tellen¹⁴. Omdat de aanwezigheid van commerciële centra mogelijk een positieve uitwerking

¹⁴ Gegevens over de omvang van de afzonderlijke commerciële centra zijn niet voorhanden

heeft op sportbeoefening van allochtone Zaankanters in aandachtswijken, is nader onderzoek hiernaar interessant. De *Zaanpeiling 2004* geeft bijvoorbeeld aan dat allochtone Zaankanters wat vaker dan autochtonen sporten beoefenen die in sportscholen of fitnesscentra aangeboden worden¹⁵. Roques & Van den Heuvel (2005) constateren dat vecht- en verdedigingssporten erg in trek lijken bij (jonge) allochtonen in Nederland. Maar omdat sportdeelname in de aandachtswijken volgens de *Zaanpeiling 2004* nog achterblijft bij de deelname in andere wijken, is onduidelijk hoe ver de positieve invloed van de commerciële centra op sportdeelname van allochtone inwoners werkelijk kan reiken.

4.5 Ongeorganiseerd sporten

In hoofdstuk twee kwam naar voren dat in Zaanstad (net als in de rest van Nederland) het meest wordt gesport in ongeorganiseerd verband. Maar dit betekent niet dat het aanbod aan plekken om ongeorganiseerd te sporten volledig aansluit bij de manifeste vraag. Zo blijkt uit onderzoek van de GGD Zaanstreek Waterland in 2004 dat 73% van de onderzochte tweedeklas VMBO-leerlingen in Zaanstad plekken in de buurt mist als pleintjes, grasveldjes, skatebaan en voetbalveldjes. Het gemis aan een plek is even groot in niet-aandachtswijken als in aandachtswijken. De gemeente doet hier wat aan door Jongeren Activiteiten Plekken (J.A.P.'s) te ontwikkelen. Het is bekend dat J.A.P.'s succesvol zijn en inspelen op de behoefte bij jongeren aan ongeorganiseerde sportbeoefening. De spreiding van de J.A.P.'s laat echter nog te wensen over. Zo hebben de aandachtswijken Rosmolenwijk en Kogerveldwijk weinig Jongeren Activiteiten Plekken, terwijl de behoefte daar eveneens aanwezig en de sportparticipatie in deze aandachtswijken bovendien relatief laag is. Zeker gezien het overgewicht en de bewegachterstand bij allochtone jongeren en jeugdigen, en hun relatief lage participatie in de sportvereniging, kan de ongeorganiseerde sportbeoefening op J.A.P.'s in aandachtswijken een rol van betekenis vervullen. Gegevens over sportdeelname van allochtone jongeren op trapveldjes of J.A.P.'s ontbreken nog, maar zouden interessant zijn om na te gaan of daar kansen liggen om het beweggedrag onder allochtone jongeren in de toekomst te bevorderen. (Annemarieke om gegevens gevraagd)

Aan de spreiding van J.A.P.'s zal de Speelplaatsennota, die naar verwachting in de zomer van 2006 door de Raad zal worden besproken, de nodige aandacht schenken.

Ook het ongeorganiseerd sporten voor de doelgroep van ouderen verdient aandacht, omdat er hiaten dreigen te vallen in het sportaanbod voor ouderen. In hoofdstuk twee is besproken dat de sportbehoefte bij met name ouderen tussen 65 en 74 jaar sterk is gestegen. Die stijging zal zich hoogstwaarschijnlijk voortzetten de komende 15 jaar. Gelet op het sportaanbod voor deze doelgroep, moet geconcludeerd worden dat die niet lijkt te voldoen aan de vraag. De enige activiteit in het kader van de Breedtesportimpuls, die specifiek op ouderen gericht is, is volgens een tussentijdse evaluatie niet voldoende van de grond gekomen (*Ambities Breedtesport 2006*). Bovendien zal deze activiteit eindigen als de Breedtesportimpuls in Zaanstad in 2006 afloopt. Ook het beweegproject Meer Bewegen voor Ouderen kampt in Zaanstad met een te geringe belangstelling. Meervormig ruimtegebruik biedt in dit opzicht kansen. Daardoor kan ruimte

¹⁵ Hier moet bij vermeld worden dat ook veldvoetbal en basketbal iets populairder zijn bij allochtonen dan bij autochtonen. Tennis, aerobics en (in mindere mate) zwemmen zijn iets minder populair bij allochtone Zaankanters.

voor ongeorganiseerde sportbeoefening worden gecreëerd, in het bijzonder op tijden dat verenigingen zelf geen gebruik van accommodatie maken en ouderen daartoe wel in de gelegenheid zijn. Voor de leeftijdsgroep 55-65 zou GALM (Groninger Actief Leven Model) het sportaanbod voor ouderen kunnen versterken. GALM richt zich op sportief niet actieve senioren en heeft als doel deze groep in beweging te brengen én te houden (www.galm.nl). Ook is de Gemeente bezig om de mogelijkheden voor Ouderen Activiteiten Plekken te onderzoeken.

4.6 Buurt-Onderwijs-Sport

De BOS-impuls wordt belangrijk in het kader van de toekomstige sportstimulering van de jeugd en jongeren in aandachtswijken in Zaanstad. Om de BOS-impuls te doen slagen, is de samenwerking tussen Buurt, Onderwijs en de Sportvereniging belangrijk. Uit het onderzoek *Breedtesport(projecten) Zaanstad*, dat de Gemeente Zaanstad in 2004 heeft uitgevoerd, bleek dat scholen (7) en vooral verenigingen (30) positief staan tegenover het ontplooiën van sportinitiatieven in de buurt. Initiatieven die verenigingen in de toekomst zouden willen ondernemen zijn divers van aard. Verenigingen willen bijvoorbeeld hun sportaccommodaties ter beschikking stellen aan scholen en willen scholen via de vereniging meer betrekken bij sportbeoefening. Scholen op hun beurt geven voornamelijk aan meer sportmogelijkheden te willen bieden aan leerlingen, bijvoorbeeld na school of via sportdagen of sportweken. De plannen van verenigingen, scholen en buurt lijken elkaar aan te vullen. Een gezamenlijk sportaanbod biedt kansen om overgewicht en beweegachterstand bij allochtone jeugd in aandachtswijken aan te pakken. Aangezien (grote) sportaccommodaties in aandachtswijken volgens de Wijkanalyse BOS beperkt aanwezig zijn, is de BOS-impuls in deze wijken van belang. In dit verband bieden de zes nieuwe BOS-aanvragen, die in 2006 zijn ingediend, eveneens kansen. Onderwerpen daarin zijn het aanpakken van de beweegachterstand bij jongeren tussen 12 en 18 jaar en het tegengaan van overgewicht. Uit de Jongerenpeiling 2006 – welke in de zomer van 2006 gereed zal komen – blijkt dat 70 tot 80% van de jeugd van 12-18 jaar niet voldoet aan de bewegnorm. Een ander onderwerp in de BOS-aanvragen is het terugdringen van vandalisme in de wijk. Om in de uitvoering van de BOS-projecten de Sportservice Zaanstad een belangrijke rol te laten spelen, is het reserveren van een basissubsidie vanaf 2006 noodzakelijk.

4.7 Afstemming vraag en aanbod: conclusies op hoofdlijnen

Puntsgewijs wordt de toetsing van vraag aan aanbod hieronder samengevat aan de hand van de kopjes uit bovenstaande paragraaf.

Tevredenheid sportvoorzieningen

- Meer dan de helft van de Zaankanters is (zeer) tevreden over de sportvoorzieningen in Zaanstad, iets minder dan de helft over de sportvoorzieningen in de wijk.
- De wijken Westzaan, Assendelft Zuid, Oud Zandijk en Oude Haven scoren relatief hoog op ontevredenheid over sportvoorzieningen in de wijk, het sportaanbod in Krommenie West, Westerkoog en Zaandam Noord voldoet daarentegen zeer goed aan de behoefte.
- Een voorziening die door veel Zaankanters wordt gemist is een zwembad (met name Assendelft). Ook bestaat er desgevraagd behoefte aan een kunstijsbaan in Zaanstad. Andere suggesties betreffen een sporthal/gymzaal (Assendelft-Zuid en Westzaan), een sportpark (Nieuw West) en een sportschool/fitnesscentrum (Oude Haven, Assendelft).

Positie sportverenigingen

- Vergelijkbare cijfers over lidmaatschap bij sportverenigingen zijn beperkt beschikbaar voor Zaanstad. Daarom kan alleen met grote voorzichtigheid de conclusie worden getrokken dat verenigingslidmaatschap in Zaanstad de laatste jaren is gestegen. Ook landelijke trendcijfers laten zien dat het verenigingslidmaatschap licht is gestegen na jarenlange daling.
- Verenigingen hebben het moeilijk om met hun aanbod in te spelen op de veranderende behoefte van de consument aan flexibele sportbeoefening.
- Bij voetbalverenigingen stagneert de doorstroom van jeugd naar seniorenafdelingen door een groot verloop van 14-18 jarigen
- De behoefte van allochtone jongeren uit minder daadkrachtige gezinnen om lid te worden van een sportvereniging biedt kansen voor sportverenigingen ten aanzien van aanwas van jonge leden. Ook het project onder coördinatie van de Sportservice Noord Holland, om kader onder allochtone leden op te leiden, biedt kansen voor de sportverenigingen in Zaanstad.
- De Verenigingsondersteuning stopt na 2006 als onderdeel van de Breedtesportimpuls, terwijl de behoefte van verenigingen aan ondersteuning waarschijnlijk niet zal afnemen.

Commercieel sporten

- Zaanstad kent een uitgebreid aanbod van sportscholen en fitnesscentra
- Er bestaat behoefte aan meer commerciële sportaccommodaties in Pelders- en Hoornseveld, Oude Haven, Kogerveldwijk en Assendelft-Zuid
- Nader onderzoek is gewenst naar de invloed van commerciële sportcentra in de wijk op sportbeoefening van allochtone Zaankanters. Uit de *Zaanpeiling 2004* blijkt dat allochtone Zaankanters wat vaker dan autochtone Zaankanters sporten beoefenen die aangeboden worden in commerciële centra.

Ongeorganiseerd sporten

- De gemeente speelt in op de behoefte aan ongeorganiseerde sportbeoefening van jongeren door de voortvarende ontwikkeling van Jongeren Activiteiten Plekken. J.A.P.'s zouden in aandachtswijken een rol van betekenis kunnen vervullen om bewegachterstand onder jongeren te bestrijden.
- Aandacht voor de *spreiding* in het aanbod van J.A.P.'s is belangrijk, met het oog op het feit dat bijna driekwart van de tweedeklas VMBO-leerlingen in Zaanstad in zowel aandachts- als niet-aandachtswijken aangeeft behoefte te hebben aan plekken voor ongeorganiseerde sportbeoefening. De aandacht voor spreiding zal een plek krijgen in de aanstaande Speelplaatsennota van de Gemeente Zaanstad.
- Meervormig ruimtegebruik biedt kansen voor het ongeorganiseerde sportaanbod
- Er dreigen hiaten te vallen in het sportaanbod voor een groeiende groep sportende ouderen.
- Implementatie van GALM in Zaanstad biedt kansen voor het sportaanbod voor 55-65 jarigen. Daarnaast is de gemeente Zaanstad bezig om de mogelijkheden voor Ouderen Activiteiten Plekken te onderzoeken.

Buurt-Onderwijs-Sport

- Een aantal scholen en sportverenigingen in Zaanstad geeft desgevraagd aan positief te staan tegenover het ontplooiën van initiatieven in de buurt.
- De plannen, die scholen en verenigingen naar voren brengen om buurtinitiatieven te ontplooiën, sluiten op elkaar aan. In het kader van de BOS-impuls biedt een samenwerking tussen School, Sportvereniging en Buurt mogelijkheden om overgewicht en bewegachterstand van allochtone jongeren in aandachtswijken aan te pakken. De gemeente zou in de samenwerking en de afstemming van initiatieven een regierol kunnen vervullen.
- De zes BOS-aanvragen, die in 2006 zijn ingediend, bieden kansen om bewegachterstand en overgewicht bij jeugdigen tegen te gaan, en om vandalisme in de wijk te bestrijden.
- Een voorwaarde om de BOS-projecten door Sportservice Zaanstad uit te kunnen laten voeren, is het verstrekken van een basissubsidie na 2006.

Deel 2

De toekomst van de sport in Zaanstad Vier scenario's

5. Sportieve scenario's voor Zaanstad.

Na de basisanalyse in het vorige hoofdstuk volgt in dit hoofdstuk de beschrijving van vier scenario's ten aanzien van de sportieve toekomst van Zaanstad. De basisanalyse vormde de empirische achtergrond van de scenario-ontwikkeling.

Het ontwikkelen van scenario's kan op verschillende manieren plaatsvinden. Een mogelijkheid is verre en utopische toekomsten te schetsen die inspirerend kunnen werken voor beleidsontwikkeling, maar in het algemeen niet realistisch zijn. Een andere mogelijkheid is dichter bij huis te blijven door een aantal trends verder te doordenken.

Voor deze laatste optie is in dit rapport gekozen. Het doel is om de effecten van beleidskeuzes zichtbaar te maken voor de middellange termijn. Daarvoor zijn reële beschrijvingen van de werkelijkheid nodig, geen utopieën.

In overleg met de opdrachtgever is gekozen voor het uitwerken van vier scenario's. Het eerste scenario is een *behoudend basisscenario* waarbij het bestaande beleid weinig veranderingen ondergaat. De drie scenario's daarna zijn te typeren als *strategische scenario's* waarbij duidelijke keuzes worden gemaakt, respectievelijk voor sport als middel om sociale cohesie te bevorderen, voor sport als instrument om de gezondheid te bevorderen en voor topsport. Alle vier scenario's tezamen vormen het brede kader waarbinnen het sportbeleid en de sportontwikkelingen zich in Zaanstad zouden kunnen voltrekken. De scenario's geven geen gedetailleerde beschrijvingen van de effecten van beleidskeuzes op het niveau van bijvoorbeeld specifieke sportverenigingen of accommodaties. Het op dit niveau doordenken past in een later stadium waarbij deze scenario's als leidraad kunnen dienen.

Scenario 1: Niet sturen, maar reageren

1. Algemene karakteristiek

Dit scenario gaat uit van ongewijzigd beleid en van relatief weinig investeringen in de sport op de middellange termijn. In het sportbeleid worden weinig herkenbare en duidelijke keuzes gemaakt. Er is geen sprake van een eigenstandig sportbeleid met een duidelijke visie en doelstellingen; eerder stelt het beleid zich afhankelijk op van de subsidiestromen van het rijk (BSI- en BOS – gelden). Het beleid is hiermee ad hoc en niet structureel. Indien een geldstroom wegvalt zoals in het geval van de BSI worden de daarmee gefinancierde activiteiten niet voortgezet.

Het lijkt erop dat in dit scenario de maatschappelijke kracht van sport niet ten volle wordt benut. Het elan van de nieuwe landelijke nota *Tijd voor sport* heeft in dit scenario onvoldoende vertaling gevonden in de gemeente Zaanstad.

De belangrijkste ontwikkelingen in dit scenario zijn als volgt te beschrijven:

2. Bouwstenen

Sportverenigingen in gevaarlijk vaarwater

- In dit scenario krijgen de sportverenigingen het steeds moeilijker om de seniorenafdelingen van voldoende aanwas te voorzien; verenigingen vergrijzen doordat het verloop van 14-18 jarigen groot blijft. Daarmee verslechtert ook de financiële positie van veel verenigingen.
- De sport moet het overschot aan velden inleveren voor andere bestemmingen. Het totale aanbod van accommodaties voor sport en bewegen vermindert hierdoor sterk.
- De zwakke verenigingen zullen in dit scenario verdwijnen zonder dat daar iets tegenover staat, tenzij de gemeente met extra middelen over de brug komt. De kans op verschraling van het sportverenigingslandschap is reëel.
- De infrastructuur van de georganiseerde sport raakt in dit scenario verzwakt door het wegvallen van de BSI-gelden vanaf 2007. Er komen BOS-gelden voor in de plaats maar die worden niet besteed aan de versterking van de sportinfrastructuur. Dit betekent dat er geen verenigingsondersteuning meer zal zijn vanuit de gemeente (alleen vanuit Sportservice Noord-Holland), dat er geen sport- en speluitleen meer is en dat het sportloket verdwijnt. Het houdt in dat de verenigingsondersteuning vanuit Sportservice Noord-Holland voor de verenigingen geld zal gaan kosten, waar die vanuit de Sportservice Zaanstad gratis was. Het betekent eveneens dat de basissubsidie voor de Sportservice Zaanstad om de BOS-projecten uit te voeren verdwijnt.

Accommodaties: kwantiteit en kwaliteit onder druk

- In dit scenario dreigt het reeds bestaande overschot aan velden verder op te lopen door een teruggang in het aantal leden van verenigingen. Voor deze velden moet dus een andere

bestemming worden gezocht. Het is maar de vraag of de sportsector daarover kan meepraten.

- Tegelijkertijd voorziet dit scenario in de aanleg van kunstgrasvelden zodat ook minder velden nodig zijn. Op meervoudig ruimtegebruik wordt in dit scenario niet actief gestuurd door de gemeente.
- Indien in dit scenario geen middelen ten aanzien van de binnensportaccommodaties worden geïnvesteerd, blijft het aantal sporthallen te laag en laat de spreiding van sportaccommodaties te wensen over. Met name in een aantal achterstandswijken zijn dan te weinig sportvoorzieningen beschikbaar. Deels wordt dit ondervangen door de aanleg van Jongeren Activiteiten Plekken en Cruijff Courts. Deze zorgen echter niet voor een toeloop richting verenigingen.
- De kwaliteit van de accommodaties (onderhoud) staat op dit moment onder druk. Alleen extra investeringen kunnen hier soelaas bieden. In dit scenario is het onduidelijk of hiervoor middelen worden vrijgemaakt.

BOS-impuls: focus op de jeugd

- In dit scenario zal voor wat betreft de BOS-impuls de aandacht worden gefocust op allochtone jeugd. Verenigingen, scholen en het buurtwerk ontwikkelen gezamenlijk plannen en proberen zo tot een reële verbreding van het sportaanbod te komen. Volwassen allochtonen, een groep die weinig sport, valt buiten het vizier van de BOS-impuls.

Sportstimulering

- In dit scenario dreigen hiaten te ontstaan in de sportstimulering en daarmee in het sportaanbod voor ouderen. Het is de vraag of aan de stijgende sportvraag vanuit de groep ouderen kan worden voldaan. De BSI, waarin op papier nog een aanbod voor ouderen werd ontwikkeld dat echter in de praktijk niet van de grond is gekomen, loopt af en niets wijst erop dat er nieuwe projecten voor ouderen worden ontwikkeld. Ook voor de jeugd zal een succesvol project als de Jeugdsportpas verdwijnen.

Topsport

- Sportbeleid in Zaanstad is alleen breedtesportbeleid. Voor een topsportbeleid in Zaanstad is in dit scenario geen ruimte.

Subsidiestromen

- De huidige mogelijke subsidiestromen blijven bestaan. Te denken valt hierbij aan:
 - regelingen in het kader van het uit de VWS-nota voortvloeiende programma *Meedoen allochtone jeugd door sport*,
 - de Regeling stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties voor multifunctioneel gebruik.
 - Alliantie School en Sport

- Brede school ESF
- BOS-impuls
- Provinciale subsidies (bijvoorbeeld voor kaderscholing allochtonen in sportvereniging)

Sturingsfilosofie

- De gemeente is geen sterk sturende pro-actieve actor in dit scenario, maar reageert op ontwikkelingen in het veld.

Scenario 2: Sport als cement van de samenleving

1. Algemene karakteristiek

In dit scenario is het eerste centrale uitgangspunt dat sport kan bijdragen aan het dichter bij elkaar brengen van mensen, dat sport de samenwerking tussen mensen bevordert en het onderlinge begrip vergroot. Anders gezegd, sport bevordert de sociale cohesie en de maatschappelijke participatie. Het tweede centrale uitgangspunt is dat Zaanstad als gemeente wil investeren in het vergroten van de sociale samenhang en de maatschappelijke participatie, gelet op de sociale achterstand van bepaalde groepen en wijken. Ook Zaanstad kent zijn grootstedelijke problematiek. Samenvattend, de sport draagt in belangrijke mate bij aan de versterking van de sociale pijler in Zaanstad.

De sportverenigingen vormen in dit scenario de belangrijkste pleisterplaatsen waar de sociale binding moet worden versterkt. Ook in Zaanstad zijn verenigingen van oudsher de plekken waar op particulier initiatief mensen samenkomen en waar onderlinge betrokkenheid een belangrijk kenmerk is.

Het investeren in verenigingen betekent in dit scenario een versterking van de verenigingsondersteuning en een zekere vorm van professionalisering via een door de gemeente betaalde verenigingsmanager. Daarnaast wordt het vrijwilligerswerk en de gesubsidieerde arbeid in sportverenigingen gebruikt om uitkeringsgerechtigden kans te bieden arbeid te verrichten. In dit scenario wordt nagedacht over het extra subsidiëren van verenigingen in specifieke wijken.

Tegelijkertijd wordt ook geïnvesteerd in de sportaccommodaties waar de sportverenigingen gebruik van maken. Sociale cohesie wordt niet alleen bevordert door een vereniging op zichzelf maar ook door kwalitatief goede accommodaties. Daarnaast wordt in dit verband onderzocht of er mogelijkheden zijn om sport en naschoolse opvang met elkaar te combineren. Deze combinatie vergroot de bindingskracht van sport.

In dit scenario wordt verder niet per se ingezet op schaalvergroting, fusering of verplaatsing van verenigingen omdat dat zou kunnen leiden tot het verdwijnen van verenigingen c.q. accommodaties uit sommige wijken. Dit scenario kenmerkt zich door een optimale spreiding van sportaccommodaties.

Ondanks de nadruk op de sportvereniging wordt in dit scenario het belang van de ongeorganiseerde sport onderkend. Daarom worden in de openbare ruimte, met name in wijken met weinig sociale samenhang, diverse sportontmoetingsplekken gecreëerd. Voorbeelden hiervan zijn JAP's, Johan Cruyff Courts, Richard Krajicek Playgrounds of skateplekken. Wel wordt geprobeerd de jongeren die gebruik maken van deze plekken toe te leiden naar verenigingen.

De BOS-impuls projecten in dit scenario worden vooral ingezet voor het verbeteren van de sociale samenhang in wijken. De sportverenigingen spelen, daar waar mogelijk, een actieve rol bij de uitvoering van de projecten.

De samenwerkingspartners van de sport zijn vooral organisaties vanuit de sociale pijler, zoals de welzijnssector, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, het jeugdbeleid enzovoort.

Concrete doelstellingen in dit cohesiescenario zijn het verhogen van het lidmaatschap van sportverenigingen met 10% in 2015 en het verhogen van de cijfers van sociale samenhang in de diverse wijken.

2. Bouwstenen

Sportverenigingen als motor van sociale binding

- Verenigingen zijn goed verspreid over heel Zaanstad, zodat zo veel mogelijk Zaankanters een sportvereniging dicht in de buurt hebben. Hierbij wordt speciale aandacht besteed aan wijken als Poelenburg of Pelders- en Hoornseveld. Op die manier is toegang tot sportverenigingen laagdrempelig en kunnen verenigingen hun sociale functie voor zo veel mogelijk mensen vervullen. Omdat dit wel tot gevolg heeft dat kleine wijkgebonden verenigingen blijven bestaan, die weinig financiële armslag hebben, is financiële steun van de gemeente voor een aantal verenigingen noodzakelijk.
- De gemeente steunt de eventuele wens tot oprichting van allochtone verenigingen. Zij gaat er hierbij van uit dat ook via allochtone verenigingen participatie en sociale binding tot stand kan komen.
- Om de verenigingsstructuur te versterken krijgt verenigingsondersteuning de nodige aandacht. De Sportservice Zaanstad biedt pro-actieve verenigingsondersteuning aan de sportverenigingen. Vanuit de gemeente gaan meer middelen naar de verenigingsondersteuning.
- Er vindt binnen de sportverenigingen een proces van professionalisering plaats. Dit is nodig om haar maatschappelijke rol te vervullen. Het betekent o.a. dat er een balans moet worden gevonden tussen het aantal vrijwilligers en betaalde krachten. Vrijwilligerswerk blijft nadrukkelijk verbonden aan de vereniging, o.a. omdat het belangrijk kan zijn voor de maatschappelijke participatie van sociaal inactieven. Maar ook worden verenigingsmanagers aangesteld, in dienst van de gemeente voor diverse verenigingen. Meer professionalisering betekent dat de kosten van sportbeoefening bij een vereniging over het algemeen omhoog gaan. Door een ander subsidiestelsel kunnen kosten voor sportbeoefening bij een vereniging toch relatief laag worden gehouden (zie verderop).
- Regelmatig inventariseren verenigingen met behulp van de gemeente de wensen van de leden, en onderzoeken de redenen van leden om bij de vereniging weg te gaan. De inzichten worden gebruikt om leden aan de vereniging te binden en nieuwe leden aan te trekken. Specifieke aandacht gaat uit naar de groep 14-18 jarigen, omdat met name binnen de voetbalverenigingen juist daar een groot verloop in zit.
- Sportverenigingen ontwikkelen vernieuwend sportaanbod. Verenigingsondersteuning helpt hierbij.
- Door de investeringen in verenigingen loopt het overschot aan (voetbal)velden terug.

Accommodaties: goed gespreid en kwalitatief hoogwaardig

- Er is onderzoek naar ruimtebehoefte, uitgesplitst naar sporttak en voor de komende tien jaar, nodig: welke (verenigings)sporten hebben meer of minder ruimte nodig in de toekomst?
- Het accommodatiebeleid kenmerkt zich door een goede spreiding van accommodaties over de stad (nadruk op sporten dicht bij huis), door investeringen in de kwaliteit van de

accommodaties en door het streven naar meervoudig ruimtegebruik via het aanleggen van kunstgrasvelden. Met het aanleggen van kunstgras is het ook mogelijk om buurtsport, ongeorganiseerde sport en schoolsport gebruik te laten maken van de accommodaties. In dit scenario worden kleinschalige (monofunctionele) sportaccommodaties, indien deze bijdragen aan sociale binding in de wijk, in stand gehouden.

Sportstimulering: altijd in relatie met verenigingen

- Projecten in het kader van de BSI, die succesvol zijn gebleken in toeleiding van deelnemers naar sportverenigingen, worden gecontinueerd. Voorbeelden zijn Club Extra en de Jeugd Sport Pas.
- De gemeente neemt het initiatief om sportstimuleringsprojecten voor ouderen op te zetten. Doorleiding naar de sportvereniging is een neven doel van deze sportstimuleringsprojecten.

BOS-impuls: focus op sociale binding

- Vanuit de gemeente wordt actief samenwerking gezocht met sportverenigingen om ze te betrekken bij de plannen in het kader van de BOS-impuls. Verenigingen worden daardoor niet alleen ontmoetingsplekken voor de eigen leden, maar ook voor jonge Zaankanters die deelnemen aan buurtsportactiviteiten en schoolsport. De doorstroom van jeugd naar de sportvereniging wordt hierdoor bevorderd.
- Bij toepassing van de BOS-impuls zal vooral gefocust worden op het verbeteren van sociale samenhang en integratie in de achterstandswijken.
- Allochtone jongeren worden via het buurtsportwerk en de school doorgeleid naar de sportvereniging. Uit de basisanalyse bleek dat allochtone jongeren interesse hebben om lid te worden van een sportvereniging. Buurtsportwerkers en vakleerkrachten gymnastiek spelen een centrale rol in de doorleiding van deze groep naar de sportverenigingen.
- Verenigingen gaan de wijk in om buurtsportinitiatieven te ontwikkelen en uit te voeren. Het betreft o.a. promotie voor de eigen sport(vereniging). Dit stimuleert verenigingsdeelname. Uit de basisanalyse (p. 29) bleek dat een aantal verenigingen positief staat tegenover het ondernemen van dergelijke initiatieven in de buurt.

Commercieel sportaanbod: overlaten aan particulier initiatief

- Er wordt niet zwaar ingezet op de commerciële sportcentra in vergelijking met de verenigingen, omdat de motieven om daar te sporten niet zozeer worden gekleurd door sociale ontmoeting / gezelligheid en contact / bij een groep horen als bij sportverenigingen.
- Het commerciële sportaanbod wordt door de gemeente gezien als primair een zaak van het particulier initiatief. Wel ondersteunt de gemeente de eventuele oprichting van kleinschalige semi-commerciële sportscholen c.q. vecht- en verdedigingssportcentra waarvan bekend is dat die bij allochtone groepen populair zijn.

Ongeorganiseerde sport: in relatie met sportverenigingen

- Uit onderzoek is bekend dat ongeorganiseerde sport, zoals skateboarden, onder jeugdigen kan zorgen voor een sterke groepsbinding en het gevoel 'ergens bij te horen'. Deze binding stimuleert de gemeente door de aanleg van openbare plekken waar jongeren samen kunnen sporten. De aanleg van JAP's, Johan Cruijff Courts, Richard Krajicek Playgrounds of skateplekken zijn in dit opzicht waardevol, zeker in achterstandswijken met weinig sociale samenhang en in wijken zonder sportvereniging. Toeleiding naar sportverenigingen is hierbij belangrijk, indien mogelijk.

Subsidies: resultaatgericht

- Nagedacht wordt over een subsidiestelsel waarin verenigingen die een positieve bijdrage leveren aan van te voren gestelde doelen om de sociale cohesie in achterstandswijken te bevorderen, meer subsidie ontvangen dan andere verenigingen. Deze subsidie zorgt ervoor dat de lidmaatschapscontributie bij de 'goede voorbeelden' in achterstandswijken laag kan worden gehouden. Het houdt de toegang tot sportverenigingen in achterstandswijken qua kosten laagdrempelig, ondanks de noodzakelijke professionalisering en de daarmee gepaard gaande kostenverhoging. Verder wordt het diversiteitsbeleid van sportverenigingen gestimuleerd doordat sportverenigingen in Zaanstad meedoen aan het project van de Sportservice Noord-Holland om allochtoon kader op te leiden.
- Er wordt volop gebruik gemaakt van de subsidiestromen en regelingen, waaronder:
 - De regeling in het kader van het landelijke programma *Meedoen allochtone jeugd door sport*:
 - Regeling stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties voor multifunctioneel gebruik.
 - Alliantie School en Sport
 - Brede school ESF
 - BOS-impuls
 - Provinciale subsidies (bijvoorbeeld voor kaderscholing allochtonen in sportvereniging)

Sturingsfilosofie: sterke regierol gemeente

- De gemeente heeft een sterke regierol richting verenigingen en wijkgebonden ongeorganiseerd sportaanbod, steeds met de doelstellingen van dit scenario als leidraad.

Samenwerkingspartners; vooral uit de sociale pijler

- Gemeentelijke afdelingen Maatschappelijke Ontwikkeling, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, sportverenigingen, buurtwerk, welzijnsorganisaties, RIAGG'S werken samen om sport in te zetten ter bevordering van maatschappelijke participatie. Sociaal inactieven kunnen o.a. via de kaartenbakken van Sociale Zaken en RIAGG's sociaal kunnen worden 'geactiveerd' door ze in te zetten bij sportverenigingen. Sport heeft hier ook baat bij, want het arsenaal vrijwilligers wordt hierdoor vergroot.

- Tussen de genoemde samenwerkingspartners vindt gestructureerd overleg plaats. Om sport daadwerkelijk in te zetten als bindmiddel is regelmatig onderlinge afstemming nodig. Bovendien kunnen in de overleggen goede en slechte ervaringen worden uitgewisseld.

Scenario 3: Door sport een gezond Zaanstad

1. Algemene karakteristiek

In dit scenario onderkent Zaanstad ten volle de gezondheidswaarde van sport, zowel voor de lichamelijke als psychische gezondheid. Sport is absoluut noodzakelijk nu lichamelijke inspanning niet meer vanzelfsprekend is en ook nu zelfs de omvang en de kwaliteit van het bewegingsonderwijs onder druk staat. Ook in Zaanstad is sprake van overgewicht bij een aantal bevolkingsgroepen. Sport wordt daarom breed gedefinieerd. Het gaat om sport en bewegen waarbij vanuit het sportbeleid een breed spectrum aan sportieve beweging wordt gestimuleerd. De centrale gedachte is dat via een divers sport- en beweegaanbod dat op verschillende manieren is georganiseerd de inwoners van Zaanstad als vanzelfsprekend sport en bewegen in hun leefstijl opnemen. Anders dan in het sociale cohesie scenario worden hierbij de verenigingen als één van de verschillende organisatiekaders voor sport en bewegen gezien. Natuurlijk blijven de verenigingen ook in dit scenario een belangrijke rol spelen in het sportaanbod in Zaanstad. Het accent ligt hierbij op het inzetten van verenigingen om de doelstellingen van het gezondheidsbeleid te bereiken. Projecten zoals De Gezonde Sportvereniging van NOC*NSF worden bij de verenigingen geïmplementeerd. Verenigingsondersteuning is ook gericht op het verwezenlijken van dit soort projecten, naast de uitvoering van de reguliere taken.

Het accommodatiebeleid is gericht op het ontwikkelen van beweeg- en gezondheidsclusters op meer locaties in Zaanstad. In deze clusters werken vele partijen samen, zowel private als publieke partijen. De gemeente ziet ook het commerciële sportaanbod als logische partner in het sportbeleid. Een voorbeeld van een beweeg- en gezondheidscluster is wat genoemd kan worden een Sportcentrum Nieuwe Stijl. Naast het behoud van de traditionele verenigingsaccommodaties waarbij wel de monofunctionele accommodaties op termijn verdwijnen, ontwikkelt de gemeente sociale bewegingsclusters waarin diverse sport- en bewegingsactiviteiten worden aangeboden aan diverse groepen, zowel verenigingsleden als individuele sporters, scholen en bedrijven. Deze centra zijn gelokaliseerd in bestaande sportcomplexen maar worden professioneel beheerd, dus niet meer door verenigingen. Zo kunnen meer mensen bereikt worden en kan een breder product worden aangeboden.

Een ander voorbeeld van een cluster is een concentratie van een zwembad, fitnesscentrum, gezondheidscentrum (huisartsen, fysiotherapie, sportmassage), waarin deze partijen intensief met elkaar samenwerken. Zo schrijven huisartsen BOR-recepten voor; Bewegen Op Recept waarbij met name zwemmen de meest passende bewegingsvorm is.

Ook passend in dit scenario is een concentratie van scholen, sporthallen en sport- en beweegplekken, vooral gericht op de combinatie onderwijs en sport.

In dit scenario wordt sowieso zwaar ingezet op de kwaliteit van het bewegingsonderwijs. De scholen van het basisonderwijs en voortgezet onderwijs hebben alle de beschikking over vakleerkrachten. Deze vakleerkrachten zijn niet alleen gericht op de school zelf, maar vormen een spil in het beweegaanbod in Zaanstad. Zij hebben contacten met vele scholen, met verenigingen waar ze mee samenwerken, met de gemeente, met de gezondheidsclusters enzovoort. Vakleerkrachten zijn zowel in dienst van de scholen als in dienst van de gemeente. In dit laatste geval zijn zij gemeentelijke uitvoerders van het sportgezondheidsbeleid.

Verder is in dit scenario de ontwikkeling van een sport- en beweegaanbod in de openbare ruimte belangrijk. Een gezonde stad biedt overal aan haar burgers mogelijkheden tot sport en bewegen. Er ontstaan in dit scenario tal van stedelijke sportroutes – joggingsroutes, skateroutes, wandelroutes – waar de individuele sporter (en daar zijn er veel van) gebruik van kan maken.

Bovendien vormen deze routes verbindingsroutes tussen de verschillende sport- en gezondheidsclusters; zo ontstaat een fysiek sport- en bewegennetwerk in Zaanstad. Dit scenario leidt concreet tot de situatie dat in 2010 65% van de volwassenen en jongeren in Zaanstad voldoet aan de Norm Gezond Bewegen, dat op 80% van de scholen elke leerling dagelijks kan sporten binnen en buiten de schooluren en dat de sport- en beweegdeelname van VMBO-ers en allochtonen stijgt.

2. Bouwstenen

Sportverenigingen: de Gezonde Sportvereniging

- De gemeente zet minder zwaar in op sportverenigingen. Sportverenigingen worden vooral gebruikt om de eigen doelstellingen m.b.t. gezondheid te bereiken. Het project De Gezonde Sportvereniging van NOC NSF biedt in dat opzicht aanknopingspunten voor sportverenigingen om zich beter te profileren op het gebied van gezondheid (www.sport.nl). Het project stimuleert sportverenigingen tot en ondersteunt ze bij opzetten en uitvoeren van structureel gezondheidsbeleid. De gemeente neemt het initiatief om zulke projecten bij verenigingen onder de aandacht te brengen.
- De gemeente stimuleert clustering en schaalvergroting van sportverenigingen vanuit het oogpunt van efficiency. Clustering en fusering van verenigingen in enkele wijken in Zaanstad of aan de randen volstaat, omdat sportverenigingen niet verspreid hoeven te zijn over heel Zaanstad.
- De sport zal vanwege het overschot en vanwege de schaalvergroting voetbalvelden moeten inleveren.
- Op een aantal bestaande sportcomplexen ontstaan sportvoorzieningen Nieuwe Stijl met een professioneel beheer. Deze voorzieningen zijn te beschouwen als sociale bewegingsclusters waarin diverse sport- en bewegingsactiviteiten worden aangeboden aan zowel verenigingsleden als individuele sporters, scholen en bedrijven.

Sportaccommodaties; clusters van gezond sporten en bewegen

- De gemeente laat onderzoek uitvoeren naar de kwaliteit van sportaccommodaties, in het bijzonder de gymaccommodaties; gymnastiek op school is in dit scenario een belangrijk middel om de gezondheid onder jeugd te bevorderen.
- De gemeente stimuleert de ontwikkeling van sport- en gezondheidscentra, waarin verschillende partijen samenwerken en geclusterd worden: sportaccommodatie (bijvoorbeeld zwembaden), fitness, bedrijfsbewegen, huisartsenzorg, fysiotherapie, sportmassage. Huisartsen schrijven BOR-recepten voor: Bewegen Op Recept waarbij met name het zwemmen een belangrijke rol speelt.
- Er ontstaan ook sport- en beweegclusters rondom scholen (sporthallen en sportzalen, openbare sport- en beweegplekken) waar intensief wordt samengewerkt tussen scholen, de sportaccommodatie, sportverenigingen en het buurt(sport)werk.

- Accommodaties stellen hun poorten open voor meer dan alleen (verenigings)sporters. In dit opzicht valt te denken aan accommodatiegebruik door recreanten, die vanaf huis langs de voetbalvelden via een groene route naar het buitengebied kunnen wandelen.
- Accommodaties worden op niet rendabele uren tegen sterk verlaagd tarief in gebruik gegeven aan scholen, sportverenigingen, buurtsportwerk en sportstimulerings- en beweegprojecten voor ouderen. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door subsidiering door de gemeente

Sport- en bewegingsstimulering: life-time sporten en bewegen

- Life-time sporten en bewegen begint jong. Daarom wordt zwaar ingezet op het bewegingsonderwijs. Alle scholen beschikken over vakleerkrachten. De vakleerkrachten vormen een centraal punt in het sport- en beweegaanbod in Zaanstad. Sommigen zijn in dienst van de gemeente en vormen de spil in het netwerk van sportaanbieders (verenigingen, scholen, commercieel sportaanbod, sportbuurtwerk enzovoort). Hij/zij bevordert samenwerking, ontwikkelt nieuwe producten, geeft informatie enzovoort.
- Sport- en beweegprojecten voor ouderen worden ontwikkeld, via projecten als Flash, Meer Bewegen voor Ouderen enz. Sport- en gezondheidscentra worden gestimuleerd beweegactiviteiten voor deze doelgroep te ontwikkelen.
- Bij het opzetten van deze beweegactiviteiten voor ouderen zoekt de gemeente samenwerking met zorgverzekeraars, omdat die gekwalificeerde instructeurs kunnen leveren en bewegingsprojecten financieel kunnen steunen.
- De gemeente geeft een financiële bijdrage om WhozNext projecten uit te laten voeren door jongeren. WhozNext is een project van NISB en is bedoeld om groepen jongeren van 13 tot 18 jaar te stimuleren activiteiten voor zichzelf, op basisscholen en in de buurt te organiseren. Zo worden bijvoorbeeld sporttoernooitjes of –clinics georganiseerd. Om een koppeling te maken met de vergrijzing stimuleert de gemeente vooral de organisatie door jongeren van beweegactiviteiten voor ouderen.
- Onderzoek naar manieren hoe allochtone jongens en meisjes, die anno 2006 het meest te kampen hebben met overgewicht, het beste in beweging gebracht kunnen worden.

BOS-impuls: focus op terugdringen bewegingsachterstand

- De combinatie van een vakleerkracht en een buurtsportwerker binnen elke wijk, zorgt ervoor dat zowel kinderen als jongeren tijdens en na schooltijd genoeg bewegen. De gemeente voorziet hierin en geeft prioriteit aan de achterstandswijken. Met name in die wijken is de Brede School goed ontwikkeld.
- In de voorstellen over projecten in het kader van de BOS-impuls wordt veel aandacht gegeven aan het terugdringen van overgewicht en bewegingsachterstand, en wordt minder de nadruk gelegd op maatschappelijke integratie

- Inzetten op samenwerking school en sport. Ruim aanbod van sport tijdens en na schooluren (evt. in samenwerking met verenigingen).

Commerciële sportaanbod: partner in het gezondheidsbeleid

- Om in te spelen op de behoefte van de consument aan flexibele sportbeoefening en op de waarde die aan gezondheid wordt gehecht, legt de gemeente in het gezondheidsscenario het accent op de ontwikkeling van commerciële sportcentra in samenhang met de sport- en gezondheidscentra. Fitness/aerobics en allerlei varianten in dit verband moeten een belangrijke rol gaan spelen in het beweegaanbod.
- De gemeente stelt bij de vestiging van een nader te bepalen aantal commerciële sportcentra eisen aan de entreprijzen en het activiteitenaanbod. Door zeggenschap te hebben over het activiteitenaanbod kan de gemeente de centra gebruiken voor haar eigen doelgroepenbeleid, bv het bevorderen van de gezondheid van ouderen of het terugdringen van de bewegachterstand bij allochtone jongens en meisjes in achterstandswijken. Deze *semi*-commerciële sportcentra hebben net als de commerciële sportcentra een winstoogmerk, maar werken meer samen met de gemeente.

Ongeorganiseerde sport: een sportieve openbare ruimte

- Er ontstaat een aantrekkelijke sportieve infrastructuur in de openbare ruimte, geschikt voor de vele individuele sporters. Er ontstaat een fysiek sport- en beweegnetwerk in Zaanstad met talrijke joggingsroutes, wandelroutes, skateroutes. Daarnaast worden talrijke Jongeren Activiteiten Plekken, Cruijff courts, Krajicek playgrounds in de wijken aangelegd.
- Sportaccommodaties worden tegen verlaagd tarief aangeboden voor ongeorganiseerde sportbeoefening op onrendabele uren. In deze uren zijn ouderen juist in de gelegenheid bewegingsactiviteiten te ondernemen. Hetzelfde geldt voor de kunstgrasvelden van sportverenigingen

Subsidiestelsel: sturen op gezondheid

- Qua kosten houdt de gemeente (semi) commerciële sport- en gezondheidscentra in achterstandswijken laagdrempelig voor de consument door centra te subsidiëren als ze een wezenlijke bijdrage leveren aan gezondheidsdoelstellingen van de gemeente. Hierdoor kunnen entreprijzen relatief laag gehouden worden.

Sturingsfilosofie: sterke regierol gemeente

- Sterke regierol van de gemeente richting onderwijs en zoeken van samenwerking met fitnesscentra en (semi) commerciële sport- en gezondheidscentra.

Samenwerkingspartners

- Er wordt intensief samengewerkt met de GGD, met de gemeentelijke afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling, met de gezondheidszorgsector, met (semi) commerciële sportcentra, met het onderwijs.

Scenario 4: Topsport aan de top van de Randstad

1. Algemene karakteristiek

Topsport zet Zaanstad op de kaart en heeft een brede maatschappelijke uitstraling, zo luidt het adagium in dit scenario. Het centrale uitgangspunt is dat topsport een grote maatschappelijke betekenis heeft en daarom goed is voor Zaanstad en haar burgers. De maatschappelijke betekenis van topsport heeft een sociale component en een economische component. De sociale component uit zich in de aantrekkingskracht van topsportevenementen voor een groot publiek, zowel als toeschouwer op locatie als kijker van lokale televisie. Sportevenementen en wedstrijden zijn sociale ontmoetingsplaatsen en als zodanig kunnen zij de sociale binding versterken. Daarnaast heeft topsport een voorbeeldfunctie. Het kan veel mensen, vooral jongeren, ertoe aanzetten zelf ook te gaan sporten. Dynamische topsport leidt volgens dit scenario tot een bloeiende breedtesport.

De economische component uit zich in bijvoorbeeld economische spin-off van grote evenementen met veel publiek van buiten Zaanstad. Daarnaast gaat dit scenario uit van een intensieve samenwerking tussen de sportsector aan de ene kant en het bedrijfsleven aan de andere kant. Het bedrijfsleven sponsort verenigingen, individuele sporters, sportevenementen en investeert in accommodaties via public-private partnerships.

Ook gaat dit scenario ervan uit dat topsport een positief effect sorteert op het imago van Zaanstad. Een verbetering van dit imago leidt tot een verbetering van het vestigingsklimaat zowel voor bedrijven als voor bewoners. Dat heeft ook zo zijn economische voordelen.

Centraal in het topsportscenario staat een versterking van het gehele topsportklimaat in Zaanstad. De pijlers van dit topsportklimaat zijn velerlei; een goede infrastructuur van trainers en coaches, een lokaal beleid voor talentontwikkeling, ondersteuning van prestatiegerichte verenigingen, het bouwen van topsportaccommodaties, het organiseren van topsportevenementen, opzetten van LOOT-scholen en het opzetten van een goede sportmedische zorg voor de (top)sporters.

In dit scenario wordt een aparte organisatie opgericht die verantwoordelijk is voor het topsportbeleid van Zaanstad: *Zaanstad Topsport*. Deze organisatie wordt gefinancierd door de gemeente en door het bedrijfsleven en kent een breed lokaal draagvlak.

Uiteraard is er ook breedtesportbeleid in dit scenario. De verenigingsstructuur blijft intact. Zwakke verenigingen worden niet verder ondersteund, maar gaan samen met andere verenigingen. Het streven is gericht om, naast de noodzakelijke recreatiesport, zoveel mogelijk prestatiegerichte verenigingen te realiseren in Zaanstad. Veel verenigingen spelen in hogere klasse competitie en wedstrijden.

De ongebonden sport in de openbare ruimte wordt gefaciliteerd; daar ontkomt dit scenario ook niet aan. Daar waar mogelijk wordt de relatie gelegd met topsport. Op de trapveldjes wordt ook aan talentscouting gedaan en worden talentvolle jongeren aangespoord om lid te worden van verenigingen.

Tenslotte past in dit scenario een samenwerking tussen onderwijsinstellingen (LOOT-scholen) en de Zaanse topsportorganisatie waardoor talentvolle jongeren hun onderwijs- en sportprogramma goed op elkaar kunnen afstemmen.

2. Bouwstenen

Sportverenigingen: Op weg naar de top

- Prestatiegerichte verenigingen geven de toon aan in het sportverenigingslandschap. Dit zijn meestal grote verenigingen, al of niet ontstaan uit een fusie. Gezelligheidsverenigingen waarin recreatiesport de boventoon voert, blijven bestaan maar vormen geen speerpunt van beleid.
- Prioriteit heeft het streven naar grote, sterke sportverenigingen die prestatief zijn gericht en waar talentvolle sporters goed begeleid worden.
- Er is in dit scenario veel minder aandacht voor BSI-achtige zaken zoals verenigingsondersteuning, sportloket enz. De sportinfrastructuur voor de (recreatieve) breedtesport wordt niet sterk ondersteund.
- De sport zal in dit scenario het overschot aan velden inleveren; waarschijnlijk krijgt de ruimte hiervoor een andere bestemming.

Accommodaties: Investeren in topsportaccommodaties

- *Zaanstad Topsport* streeft naar het realiseren van een of meer topsportaccommodaties die voldoen aan internationale normen. Deze accommodaties vormen sportclusters: ook breedtesportactiviteiten vinden er plaats, er zijn sportmedische voorzieningen en kantoren of andere (sportgerelateerde) bedrijvigheid. Vele stakeholders zijn betrokken bij deze clusters. In dit kader zal het tekort aan sporthallen snel worden weggewerkt.
- Er wordt weinig geïnvesteerd in een optimale spreiding van accommodaties over de gehele stad. Eerder hebben, behalve topsportaccommodaties, multifunctionele accommodaties (clusters) de voorrang. Ook hier wordt verbinding gezocht met gezondheid, fitness, sportmedische voorzieningen voor top- en breedtesporters enzovoort.

Sport- en bewegingsstimulering: meeliften met landelijk beleid

- Bij de sport- en bewegingsstimulering voor diverse groepen wordt aangehaakt bij landelijke projecten of subsidieregelingen zoals Flash, de BOS-impuls, Meer Bewegen Voor Ouderen, WhozNext.
- Een goede topsportinfrastructuur begint bij de basis. Daarom wordt gewerkt aan het verhogen van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs op scholen. Daarbij wordt het accent gelegd op sport, meer dan op bewegen in het algemeen. De vakleerkrachten letten in dit scenario op talentvolle kinderen en proberen deze door te sluisen naar verenigingen, voor zover nodig.

Sport en onderwijs

- *Zaanstad Topsport* realiseert LOOT-scholen waar talentvolle sporters topsport en onderwijs goed kunnen combineren.

Sturingsfilosofie: een aparte topsportorganisatie

- Organisatorisch wordt het topsportbeleid ontwikkeld en uitgevoerd door een aparte organisatie waar gemeente en sponsors (bedrijfsleven) de belangrijkste financiers van zijn. Deze organisatie, *Zaanstad Topsport*, heeft als taak het topsportklimaat in Zaanstad te versterken en doet dat in nauwe samenwerking met de gemeente, lokale en nationale sportorganisaties, het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en de media.

Talentontwikkeling

- *Zaanstad Topsport* ontwikkelt in samenwerking met verenigingen, met sportbonden, met NOC*NSF programma's voor talentontwikkeling en ontwikkelt en ondersteunt een goed netwerk van trainers, coaches en scouts. Deze programma's zijn ook bedoeld voor talenten uit de regio.
- Ook op locaties waar ongebonden wordt gesport (trapveldjes, parken, pleinen) wordt gescout via een samenwerking tussen buurtwerk, verenigingen en *Zaanstad Topsport*.

Samenvattend overzicht

In het onderstaande schema wordt een samenvattend overzicht gegeven van de scenario's. Hierbij wordt aangegeven per scenario waar wel en waar niet (extra) in wordt geïnvesteerd. De punten die staan genoemd onder *investeren in* verwijzen naar nieuwe vormen van beleid of bestendigen van bestaand beleid. Dit kunnen de sterke punten van ieder scenario worden genoemd. De punten onder *niet investeren in* verwijzen naar zaken waar geen extra aandacht naar uit gaat of die ophouden te bestaan. Dit kunnen de zwakke punten van ieder scenario worden genoemd.

Scenario	(Extra) investeren in	Niet (extra) investeren in
Business as usual	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kwaliteit accommodaties ➤ Kunstgrasvelden ➤ Zwakke verenigingen (fuseren of ondersteunen) ➤ Allochtone jeugd via de BOS-impuls ➤ Jongeren Activiteiten Plekken 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ondersteuning verenigingen ➤ Sportloket ➤ Spreiding sportaccommodaties ➤ Multifunctionele accommodaties ➤ Bewegingsonderwijs ➤ Topsport ➤ Beleidsvisie
Sport als cement van de samenleving	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sportinfrastructuur van de georganiseerde sport ➤ Pro-actieve verenigings-ondersteuning ➤ Sportloket ➤ Verenigingsmanager ➤ Meer verenigingsleden ➤ Spreiding van accommodaties ➤ Sociale samenhang vanuit BOS-impuls ➤ Jongeren Activiteiten Plakken o.a. voor toeleiding naar vereniging ➤ Nieuw subsidiestelsel gericht op sportverenigingen in achterstandswijken ➤ Samenwerking met de sociale pijler in Zaanstad ➤ Beleidsvisie 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ (Grote) multifunctionele accommodaties (bv sport- en gezondheidsclusters) ➤ Ongebonden sport ➤ Sport in de openbare ruimte ➤ Samenwerken met commerciële sportaanbod ➤ Samenwerken gezondheidszorgsector
Door sport een gezond Zaanstad (Vervolg)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ De Gezonde Sportvereniging ➤ Clustering en schaalvergroting verenigingen ➤ Sportvoorzieningen Nieuwe Stijl (sociale bewegingsclusters) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ondersteuning verenigingen ➤ Sportloket ➤ Spreiding sportaccommodaties ➤ Kleinschalige,

<p>Scenario</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sport- en gezondheidscentra (samenwerking diverse partijen) ➤ Life-time sporten; vakleerkrachten zijn spil hierin ➤ Sport- en beweegprojecten voor ouderen en jongeren (allochtonen) ➤ Sport in de Brede School ➤ (semi) commerciële sportcentra met accent op gezondheid ➤ Sportieve infrastructuur openbare ruimte ➤ Ontwikkelen beleidsvisie 	<p>monofunctionele sportaccommodaties</p>
<p>Topsport aan de top van de Randstad</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prestatiegerichte sportverenigingen ➤ Een of meer topsportaccommodaties met sportgerelateerde bedrijvigheid eromheen ➤ Grotere multifunctionele sportcomplexen ➤ Aparte organisatie Zaanstad Topsport ➤ Sport en onderwijs (LOOT scholen en vakleerkrachten sportonderwijs) ➤ Programma's voor talentontwikkeling ➤ Netwerk van coaches 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Versterking sportinfrastructuur breedtesport zoals verenigings-ondersteuning, sportloket enz. ➤ Kleinere sportcomplexen verspreid over de stad ➤ Kleinere sportverenigingen ➤ Stimuleren ongebonden sport

Literatuur

- Breedveld, K. & Tiessen, A. (2006) *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Gemeente Zaanstad (2003) *Kadernotitie Richtingen in de sport*. Zaanstad: Gemeente Zaanstad
- Gemeente Zaanstad, afdeling Statistiek en Onderzoek (2005) *Zaanpeiling 2004. Gemeentelijke dienstverlening en Sociale participatie*. Zaanstad: Gemeente Zaanstad
- Gemeente Zaanstad, afdeling Statistiek en Onderzoek (2005) *Kerncijfers Zaanstad. Spiekboekje 2005*. Zaanstad: Gemeente Zaanstad
- Gemeente Zaanstad (2005) Bestuursopdracht Sportaccommodaties. Notitie september 2005
- Plevier, C. (2002) *Gezondheidsenquête Zaanstreek Waterland 2001*. Zaandam: GGD Zaanstreek Waterland
- Mulder, M. & Plevier, C. (2004) *Gezondheid en leefstijl van VMBO-leerlingen in Zaanstad. Regiorapportage*. Zaandam: GGD Zaanstreek Waterland
- Hoyng, J., Roques, C. & Van Bottenburg, M. (2003) *Kerngegevens sportdeelname. Sportdeelname in Nederlandse gemeenten*. Nieuwegein/'s Hertogenbosch: Arko Sports Media/WJH Mulier Instituut
- Kamer van Koophandel (2006) Sportaanbieders Zaanstad februari 2006
- Ministerie van VWS (2005) *Tijd voor sport. Bewegen, Meedoen, Presteren*. Den Haag: Ministerie van VWS
- Roques, C. & Van den Heuvel, M. (2005) *Ruimte voor sport in Tilburg*. 's-Hertogenbosch: WJH Mulier Instituut
- Rozendal, T., Valk, M. & Zuurbier, P. (2002) *Sportparken Saendelft. Behoeftebepaling sportvoorzieningen*. Almere: Oranjewoud
- SCP (2003) *Rapportage Sport 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- TNO (2005) *Bewegen in Nederland 2000-2004. Eerste resultaten*. www.tno.nl
- Van Bottenburg, M. (2005) *Cursus Sport en Beleid*. 's-Hertogenbosch: WJH Mulier Instituut
- Van Bottenburg, M., Rijnen, B. & Van Sterkenburg, J. (2005) *Sports participation in the European Union. Trends and differences*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/WJH Mulier Instituut
- Van Goolen, B. (2005) Ruimte voor sportaccommodaties. In: *Vrijtijdstudies* 23, 4, 48-50

Bijlage 1: Tabellen

Tabel 1: Top 10 van meest genoemde sporten in Zaanstad 2004, ouder dan 18

Sport	2004
Fietsen/wielrennen	25%
Wandelen	19%
Fitness	14%
Zwemmen	11%
Trimmen/joggen/hardlopen	10%
Tennis	8%
Veldvoetbal	5%
Denksport	3%
Aerobics	3%
Skeelers/skaten	3%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

Tabel 2: Populariteit van sporten in 2002, landelijk, 6 jaar en ouder

Sport	2002
1	Zwemmen
2	Fitness (conditie)
3	Wandelen
4	Fietsen
5	Voetbal
6	Tennis
7	Gymnastiek
8	Trimmen/joggen/hardlopen
9	Aerobics/steps
10	Fitness (kracht)

Bron: Hoyng, Roques & Van Bottenburg (2003)

Tabel 3: Bevolkingsprognose naar leeftijd 2005-2020

Leeftijd	2005		2020		Saldo	Saldo (%)
	Omvang	%	Omvang	%		
0 - 4	8874	6	7939	5	-935	-0,6
5 - 9	8566	6	8298	5	-268	-0,2
10 - 14	8386	6	8556	6	170	0,1
15 - 19	7751	6	8989	6	1238	0,9
20 - 24	7301	5	8455	6	1154	0,8
25 - 29	8438	6	8830	6	392	0,3
30 - 34	10756	8	9233	6	-1523	-1,1
35 - 39	12169	9	9777	6	-2392	-1,7
40 - 44	11.409	8	10395	7	-1014	-0,7
45 - 49	9801	7	11428	6	1627	1,2
50 - 54	9253	7	11703	8	2450	1,8
55 - 59	9950	7	10759	7	809	0,6
60 - 64	7449	5	9222	6	1773	1,3
65-69	5966	4	8349	5	2383	1,7
70-74	4717	3	7962	5	3245	2,3
75-79	3858	3	5273	3	1415	1,0
80-84	2973	2	3317	2	380	0,3
85-89	1470	1	1678	1	208	0,1
90-94	590	0	620	0	30	0
95+	137	0	136	0	-1	0
Totaal	139814	100	150919	100	11105	7,9

Bron: www.zaanstad.nl

Tabel 4: Inkomensverdeling 2002, per wijk

Gemiddeld besteedbaar inkomen (gbi)	Gbi per individu met 52 weken inkomen	Gbi per inwoner	Gbi per huishouden
Index Zaanstad = 100			
Zaandam Zuid	91	91	87
Poelenburg	87	79	87
Pelders/Hoornseveld	99	98	96
Rosmolenwijk	93	97	87
Kogerveldwijk	93	94	86
Zaandam Noord	105	109	107
Ouden haven	102	107	105
Zaandam West	102	107	101
Nieuw West	107	96	116
Oud Koog a/d Zaan	98	101	98
Westerkoog	110	113	119
Oud Zandijk	101	108	92
Rooswijk	107	102	109

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Kerncijfers Zaanstad. Spiekboekje 2005*

Tabel 5: Bevolking in leeftijd 4 tm 18, per wijk, per geslacht, naar etniciteit in navolging van CBS, per 1-1-2004, in %

Man	Sur.	Antil. & Ar.	Marok.	Turks	Overig niet- westers	Westers all.	Ned	Totaal
Zaandam Zuid	6	1	3	13	7	7	63	100
Poelenburg	6	1	2	48	16	7	20	100
Peldersveld/Hoornseveld	5	0	2	41	9	5	38	100
Rosmolenwijk	8	1	2	20	5	6	58	100
Kogerveldwijk	7	4	1	25	11	6	46	100
Zaandam Noord	3	1	1	1	4	9	81	100
Oude Haven	6	1	2	6	5	7	73	100
Zaandam West	3	1	1	8	5	8	74	100
Nieuw West	5	1	1	4	3	6	80	100
Oud Koog a/d Zaan	2	1	4	5	5	8	75	100
Westerkoog	4	0	1	1	3	12	79	100
Oud Zandijk	1	0	5	3	3	3	85	100
Rooswijk	4	1	1	5	5	5	79	100
Wormerveer	2	1	2	3	4	7	81	100
Krommenie Ooost	1	0	3	4	3	5	84	100
Krommenie West	1	1	1	3	4	6	84	100
Assendelft	2	0	1	3	4	6	84	100
Westzaan	1	0	0	0	1	4	94	100

Bron: Gemeente Zaanstad, Wijkanalyse BOS-aanvraag

Vrouw	Sur.	Antil. & Ar.	Marok.	Turks	Overig niet- westers	Westers all.	Ned	Totaal
Zaandam Zuid	6	1	3	11	7	8	64	100
Poelenburg	7	1	2	48	13	7	22	100
Peldersveld/Hoornseveld	3	1	1	43	8	7	37	100
Rosmolenwijk	7	6	3	19	7	6	58	100
Kogerveldwijk	4	1	3	26	12	8	46	100
Zaandam Noord	5	1	1	2	3	8	80	100
Oude Haven	3	1	1	7	4	6	78	100
Zaandam West	3	1	1	8	4	6	77	100
Nieuw West	4	1	1	5	4	6	79	100
Oud Koog a/d Zaan	3	1	4	4	3	9	76	100
Westerkoog	4	1	1	2	2	9	81	100
Oud Zaandijk	4	0	4	6	4	7	75	100
Rooswijk	3	1	2	4	3	7	80	100
Wormerveer	1	1	3	2	5	8	80	100
Krommenie Ooost	1	0	3	4	3	8	81	100
Krommenie West	2	1	1	4	3	5	84	100
Assendelft	2	0	1	4	3	5	85	100
Westzaan	2	0	0	0	1	4	93	100

Bron: Gemeente Zaanstad, Wijkanalyse BOS-aanvraag

Tabel 6: Cijfers sociale samenhang in de buurt, 2003 en 2005

Wijk	2005	2003
Zaandam Zuid	6,4	6,5
Poelenburg	5,8	6,1
Pelders-/Hoorneveld	6,1	6,1
Rosmolenwijk	6,0	6,2
Kogerveldwijk	5,9	6,2
Zaandam Noord	7,0	6,8
Oude Haven	7,0	7,2
Zandam West	6,7	6,9
Nieuw West	6,6	6,5
Oud Koog a/d Zaan	7,1	6,7
Westerkoog	6,6	6,7
Oud Zaanwijk	7,3	7
Rooswijk	6,5	6,6,
Wormerveer	6,6	6,6
Krommenie Oost	7,1	7
Krommenie West	6,8	6,8
Asendelft	7,3	7,2
Saendelft	6,6	6,6
Westzaan	7,5	7,5
Totaal	6,7	6,6

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2005*

Tabel 7: Beweging onder 2^e klas VMBO-scholieren in Zaanstad

	Onvoldoende beweging
Allochtone jongens	83,3%
Allochtone meisjes	88,0%
Autochtone jongens	78,0%
Autochtone meisjes	76,4%

Bron: Gemeente Zaanstad, Wijkanalyse BOS-aanvraag

Tabel 8: Waar wordt er gesport?

Plek	Eerste sport	Tweede sport	Derde sport
Sportterrein, tennisbaan, manege	22%	8%	7%
Zwembad	10%	10%	10%
Sporthal	10%	5%	4%
Gymnastiekzaal	4%	2%	2%
Buurtcentrum, wijkgebouw	3%	2%	2%
Commerciële accommodatie	15%	12%	9%
Thuis	4%	5%	9%
Park	5%	7%	7%
Trap/speelveldje in de wijk	1%	1%	2%
In recreatiegebied	13%	19%	19%
Ander openbaar gebied	32%	4%	50%

Bron: Gemeente Zaanstad (2005) *Zaanpeiling 2004*

Tabel 9: Bepelingsnormen velden (aantal teams dat op een zaterdag of zondag kan spelen op natuurgras en kunstgras)

Sport	Natuurgras			Kunstgras			Overig	Opm.
	Zaterdag	Zondag	Weekend	Zaterdag	Zondag	Weekend		
Voetbal	5	5	10	8	8	16		
Korfbal	6	6	12	10	8	18		
Tennis							100	Leden per baan
Honkbal			8					
Softbal			10					
Atletiek							800	Leden per baan
Hockey	5	5	10	7	8	15		
Jeu de Boules							12	Leden per baan

Bron: Gemeente Zaanstad (2003) *Kadernotitie Richtingen in de sport*